

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vývoj lesního práva v českých zemích od počátku
12. století do roku 1989

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ
Katedra právních dějin

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vývoj lesního práva v českých zemích od počátku
12. století do roku 1989

Předkládá: Jiří Důra

Vedoucí diplomové práce: JUDr. et Mgr. Vendulka Valentová, Ph.D.

Studijní program: Právo a právní věda

Studijní obor: Právo

Plzeň 2021

I

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2020/2021

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Jiří DŮRA**
Osobní číslo: **R17M0046P**
Studijní program: **M6805 Právo a právní věda**
Studijní obor: **Právo**
Téma práce: **Vývoj lesního práva v českých zemích od počátku 12. století do roku 1989**
Zadávací katedra: **Katedra právních dějin**

Zásady pro vypracování

Obsah

1. Úvod
2. Vývoj lesnictví a lesů do počátku 18. století
3. Lesní právo ze Marie Terezie a Josefa II.
4. Právní úprava lesnictví od poloviny 19. století do roku 1918
5. Lesní zákonodárství v letech 1918 – 1989
6. Závěr
7. Seznam použité literatury

Rozsah diplomové práce:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

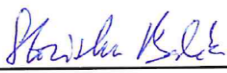
Seznam doporučené literatury:

- Zákon č. 289/1995 Sb., Lesní zákon
- Zákon č. 449/2001 Sb., O myslivosti
- ADAMOVI, Karolína a Ladislav SOUKUP. Prameny k dějinám práva v českých zemích. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. Dokumenty (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-271-4.
- MALÝ, Karel. Dějiny českého a československého práva do roku 1945. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-39-4.

Vedoucí diplomové práce: **JUDr. et Mgr. Vendulka Valentová, Ph.D.**
Katedra právních dějin

Datum zadání diplomové práce: **19. února 2020**
Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2021**

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
děkan

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
vedoucí katedry

V Plzni dne 1. února 2021

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracoval samostatně, a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

V Plzni dne 2021

Jiří Důra

Poděkování

Tímto bych rád poděkoval JUDr. et Mgr. Vendulce Valentové, Ph.D. za cenné a podnětné rady a připomínky, jakož i za ochotu a podporu při konzultacích a v průběhu celého zpracování práce.

Obsah

Úvod	1
1. Vývoj lesnictví a lesů do počátku 18. Století	3
1.1 První historické zmínky o našich lesích	3
1.2 Postupné osidlování lesů	4
1.3. Vlastnické právo lesa.....	5
1.4. Přeměny lesní půdy	7
1.5 Návrh zákoníku Karla IV. – „Maiestas Carolina“	8
1.5.1 Karel IV. jako ochránce lesů	10
1.5.2 Chebský lesní řád.....	10
1.5.3 Maiestas Carolina a ochrana lesů	11
1.6 Lesní hospodaření před dobou husitskou	14
1.7. Od husitsví až po Bílou horu	16
1.7.1 Těžba dřeva.....	17
1.7.2 Lesní řády těchto dob	19
1.8 Lesy za třicetileté války	19
1.9. Vývoj od třicetileté války až po lesní řády	21
2. Lesní právo za Marie Terezie a Josefa II.....	24
2.1. Události z dob vlády Marie Terezie a Josefa II.....	24
2.1.1. Tereziánské katastry a patenty.....	24
2.1.2. Patent a katastr Josefa II.	26
2.2 Okolnosti spojené s vydáním lesního řádu pro Čechy	27
2.2.1 František Rang – původce zákonodárství lesa.....	29
2.2.2 Pěstování lesů z pohledu lesního řádu.....	30
2.3. Morava a Slezsko – vydané Lesní řády	32
2.4. Zlepšení a přetvoření lesního řádu v období 1798 – 1848	34
2.5. Zrušení robotního patentu spojené se zákonodárstvím lesa	36
3. Právní úprava lesnictví od poloviny 19. Století do roku 1918	38

3.1. Cesta k vytvoření nového lesního zákona	38
3.1.1 Jan Heyrovský – lesník a reformátor	38
3.1.2 Vznik a důležitá ustanovení nového lesního zákona	39
3.2. Nový lesní zákon z roku 1852	40
3.3. Vybrané zákony této doby	43
4. Lesní zákonodárství v letech 1918 – 1989	45
4.1. Vznik samostatného Československa a vytváření ochrany lesa	45
4.1.1 Doplnující právní předpisy	45
4.2. První pokus o vytvoření nového zákona	47
4.3. Nový lesní zákon z roku 1960	48
4.4. Nová právní úprava platná do roku 1989	51
4.4.1 Zákon č. 61/1977 Sb., o lesích	51
4.4.2 Zákon č. 96/1977 Sb., o hospodaření v lesích a státní správě lesního hospodářství	54
Závěr	55
Resumé	57
Seznam použité literatury	58

Úvod

Téma mé diplomové práce jsem si vybral kvůli své velké náklonnosti k lesům. Když jsem se zasníl a představil si, jak procházím lesem a nacházím samé krásné lesní plody, nebylo už nic, co by mě odradilo.

Jsem si jistý, že mou práci budou vyhledávat pouze lidé, kteří mají zájem získat novou představu o historii lesního práva a vzniku právních předpisů, které se k němu budou vázat. Svou práci budu zpracovávat především z historických pramenů k tomuto tématu určených, které byly dostupné a pro mou práci by měly být dostačující. Rozdělil jsem ji do čtyř hlavních kapitol, které se dále dělí na podkapitoly.

Cílem mé práce bude provést čtenáře postupně se vyvíjejícím lesním právem v českých zemích. Nastínit mu v historických souvislostech i důvody, proč muselo být zákonodárství lesů zdokonalováno a postupně nastala nutnost pro vznik jistých pravidel k ochraně lesního bohatství před člověkem.

V první kapitole se práce bude zabývat stručným popsáním prvních dochovaných zmínek o lesech a ukáže se v ní postupné osidlování lesů a vlastnictví půdy. Těžiště této kapitoly bude tvořit státnické dílo Karla IV. a společně s tím i první lesní řád. Poté se přes husity a bitvu na Bílé Hoře přesune do období třicetileté války a od ní k poslední části, kterou budou tvořit lesní řády.

Druhá kapitola diplomové práce se bude zabývat především dobou vlády Marie Terezie a Josefa II.. Úvodní slovo bude patřit vyvíjející se situaci, která vedla k nástupu absolutismu. Hodně se zaměří na Tereziánské katastry a na několik jejích lesních patentů. U Josefa II. bude dávat důraz především na jím zdokonalený katastr a patent, kterým dal zrušit nevolnictví. Stěžejním bodem této kapitoly budou lesní řády vydané pro Čechy, Moravu a Slezsko. Poslední strany budou věnovány zrušení robotního patentu a s ním spojeným zákonodárstvím.

Následující kapitola této práce bude směřovat hlavně na nový lesní zákon, který byl opravdu významným pro zákonodárství lesů a bude se věnovat několika dalším zajímavým právním předpisům této doby.

V závěrečné kapitole se diplomová práce zaměří na nové právní předpisy. Postupně se přes Protektorát Čechy a Morava dostane až ke vzniku nového lesního zákona z roku 1960, který se stal významnou inovací v lesním hospodářství. Práci poté zakončí příchod poslední právní úpravy lesního zákona z roku 1977 platné až do osvobozujícího roku 1989.

V této diplomové práci budu používat i metodiku, především půjde o teoretické metody, kterými jsou analýza, syntéza, indukce, dedukce, komparace a sběr.

1. Vývoj lesnictví a lesů do počátku 18. Století

1.1 První historické zmínky o našich lesích

V době před 10 000 lety byla na území našich zemí především tundra, tedy oblast, kde nebyl žádný les. Při postupném oteplování docházelo k rozšiřování pionýrských dřevin, mezi něž můžeme zařadit břízy, nebo borovice. Také lesy se kvůli těmto změnám klimatu postupně zahušťovaly. To vše s příchodem nových dřevin, jako jsou duby a lípy. A také lesů, které byly označovány jako jehličnaté. Přibližně před 8 000 lety byl na našich územích už velmi hustý a místy nepropustný les, který by mohl být označován jako prales. Nicméně v těchto časech byl vliv, který člověk na lesy měl, ještě stále velmi malý.¹

Naše lesy se začaly vyvíjet především v dobách předhistorických. V první řadě stojí za zmínku archeologické bádání z těchto dob, které vedlo k pozvolnému poznávání vývoje našich lesů. Nejstarší doklad je nám znám díky vykopávkám, které spojujeme s nálezem dřeva a dřevěného uhlí, datovaného do starší doby kamenné. S příchodem obyvatel se už v Pravěku lesy pomalu začaly stávat velmi důležitou součástí života. Představovaly pro člověka možnost získání dřeva, které bylo tolik potřebné k výrobě ohně, protože ten byl nápomocný pro jejich přežití.²

Z nejstarších zpráv, které se nám z historie dochovaly, zaznamenává zalesnění oblastí již osoba, která je známa především díky geografii a tou je Ptolemaios. Ten se zmiňuje o Hercynském lese na našem území, který pokrýval jižní hranice Čech a Moravy. Ještě ve 12. století pak byly v pohraničí hory pokryté lesy a ty zasahovaly do území Čech a i zemí s nimi sousedícími.³

V dobách 12. století představovaly velmi významnou část obrany i hvozdy. Dokonce měly takový význam, že v nich bylo zakázáno zakládat vesnice. Až s příchodem pevných hradů, které byly budovány kolem hranic země, došlo k pozvolnému úpadku ochranné funkce hvozdů.⁴

¹ VAŠÍČEK, Jaromír a Jiří OLIVA. Lesnická politika. V Praze: Česká zemědělská univerzita, 2017. ISBN 978-80-213-2741-2. s. 89

² NOŽIČKA, Josef. 1957. Přehled vývoje našich lesů. Praha: Státní zemědělské nakladatelství. Lesnická knihovna. Velká řada. s. 25.

³ NOŽIČKA, Josef. 1957. Přehled vývoje našich lesů. Praha: Státní zemědělské nakladatelství. Lesnická knihovna. Velká řada. s. 28-29.

⁴ NOŽIČKA, Josef. 1957. Přehled vývoje našich lesů. Praha: Státní zemědělské nakladatelství. Lesnická knihovna. Velká řada. s. 30.

1.2 Postupné osidlování lesů

Nicméně význam lesů jako takových začínal být s postupným zalidňováním a osidlováním různých území daleko větší. Od 12. století se stupňuje zájem o dřevo pro stavební účely. Jenže obyvatelé potřebovali stále více půdy, a proto začali provádět tzv. žďáření.⁵ Až do konce 12. století nebylo osídlení našich zemí tak rozsáhlé a do té doby byla největší soustředěnost buď na bezlesá, nebo velmi málo zalesněná místa. Dokonce až do poloviny 12. století byly kraje, kde se nacházelo mnoho lesního porostu a horské oblasti, obchodními cestami a také útočištěm pro strážce, kteří zde měli své příbytky. Tito strážci pak plnili roli ochránců a měli zajistit bezpečnost kupců, kteří danou trasu využívali pro své obchodní cesty. Větší osidlování lesů a půdy začalo v našich končinách především ve druhé polovině 12. století. I přes to, že k založení nových vesnic byla nakloněna také šlechta společně s panovníkem, tak se o odstraňování lesní půdy staraly především kláštery. Tato skutečnost tedy ukazuje především na kláštery, které byly první, co s kolonizací území přišly. Valdsaský klášter v tomto směru můžeme považovat za takového průkopníka, protože před rokem 1152 přišel se zakládáním osad, k čemuž použil kácení lesního porostu.⁶

Jak je již zmíněno výše, mýcení a společně s ním i osídlení hvozdů, které se nacházely v pohraničí, začaly, se souhlasem panovníka, ve 12. století kláštery. Panovník jim poté společně se založením kláštera věnoval i okolní lesy. Klášter byl zpravidla vystavěn v lokalitě, která byla dostatečně zalesněná a odlehlá. Jelikož měl panovník stále více ztíženou možnost kontroly svých území, a tím přicházel o značnou část výnosů, tak to byl Přemysl Otakar II., kdo zakázal možnost zabrat si samovolně část půdy. Tímto činem převzal proces kolonizace do svých rukou a vzešlo z toho nařízení, že půda, která neměla svého majitele, patří panovníkovi. Selskému obyvatelstvu poté udělil pravomoc v lesích kácet dřevo předurčené k topení a i to, co mělo sloužit ke stavbě budov. Dále jim poskytl možnost pro pastvu dobytka, chytání ptáků, vybírání medu z úlu či chytání ryb a raků, kteří žili v potocích.⁷

Ve 13. a 14. století se stalo nápomocné k rozvoji osidlování taktéž lenní zřízení. Tím se ustanovilo, že všechny majetky vztahující se k lesní půdě, které

⁵ CEMPÍREK, Martin. Vývoj právní úpravy lesů. Ostrava: Key Publishing, 2013. Monografie (Key Publishing). ISBN 978-80-87475-31-7. s. 8

⁶ NOŽIČKA, Josef. 1957. Přehled vývoje našich lesů. Praha: Státní zemědělské nakladatelství. Lesnická knihovna. Velká řada. s. 30-31.

⁷ VAŠÍČEK, Jaromír a Jiří OLIVA. Lesnická politika. V Praze: Česká zemědělská univerzita, 2017. ISBN 978-80-213-2741-2. s. 93

neosidlují žádní obyvatelé (to se týkalo i lesní půdy, která neměla svého majitele), budou patřit panovníkovi.⁸

Postupem času vyjadřoval panovník čím dál tím větší podporu k zakládání nových osad a v této otázce s ním byla ve shodě i šlechta. Proměna z lesa na půdu, která měla být zemědělsky obdělávaná, byla pro vrchnost velice zajímavá a žádoucí, protože nájemci, kteří půdu zdělili, byli poté povinni k placení poplatků.⁹

1.3. Vlastnické právo lesa

Stejně jako tomu bylo s lovem, tak i les a každý živočich, který v něm žil, byl součástí svobodného místa sloužícího k obecnému užívání. Panovníci měli prvotně hlavně právo kontroly. První náznaky, kde se můžeme potkat s právem vlastnickým, přišly s Boleslavem I. a jeho synem Boleslavem II., když došlo k potlačení starých rodů, ze kterých se stali poddaní zemané. Statky, které byly do té doby obecní, byly přetvořeny na státní. Lesy byly díky tomuto kroku považovány za regálie.¹⁰ Právy regálními se označuje suverénní právo panovníka, z kterého mu plynul zdroj příjmu.¹¹

Co tedy předtím náleželo části obecní a bylo součástí statků rodů, přešlo poté do rukou panovníka, který se skrze takto nabytá práva, stal majitelem ohromného množství statků. V 11. a 12. století byla velká část pozemků majetkem náležícím buď veřejnosti, nebo soukromé osobě. Jinak tomu bylo ve 13. století, kde měly už téměř všechny lesy v Čechách a na Moravě svého majitele. Lesy s velkou rozlohou byly pod správou knížat a poté spadaly do majetku panovníka. Lesy panovníka mohly být poté užívány jen obyvateli, kteří ho měli v pronájmu a platili určitý poplatek.¹²

V dobách 11. – 13. století byli poté pověřeni správou lesů a lovu lovčí, jímž byl dále podřízený hajný nebo lesní, kteří byli v hájemství, a pak lovci.

⁸ NOŽIČKA, Josef. 1957. Přehled vývoje našich lesů. Praha: Státní zemědělské nakladatelství. Lesnická knihovna. Velká řada. s. 32

⁹ VAŠIČEK, Jaromír a Jiří OLIVA. Lesnická politika. V Praze: Česká zemědělská univerzita, 2017. ISBN 978-80-213-2741-2. s. 93

¹⁰ CHADT-ŠEVĚTÍNSKÝ, Jan Evangelista, Václav ANDERLE a Adolf LIEBSCHER. Dějiny lesů a lesnictví (hospodářství lesního a hospodářského lesního zřízení či úpravy lesa - soustav) v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Písek: Jan Evang. Chadt Ševětínský, 1913, s. 616

¹¹ Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. V Praze: J. Otto, 1904. sv. 21, s. 400. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/nkp/uuid/uuid:b6eeb0e0-0a91-11e5-b0b8-5ef3fc9ae867>.

¹² CHADT-ŠEVĚTÍNSKÝ, Jan Evangelista, Václav ANDERLE a Adolf LIEBSCHER. Dějiny lesů a lesnictví (hospodářství lesního a hospodářského lesního zřízení či úpravy lesa - soustav) v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Písek: Jan Evang. Chadt Ševětínský, 1913, s. 617

Dozor nad lovčími měl v Čechách a na Moravě nejvyšší lovčí, nejvyšší lovčí dvorský a lovčí dvorský. Lovčí měl především udržovat správu nad lesy a myslivostí. Jeho starostí byla správa zeměpanských lesů a užitku, který z takových lesů byl. Jeho další prací byla účast při obnově, nebo ustanovení nové hranice a musel být přítomen jako porotce, pokud vznikaly pře o meze. Naproti tomu prací hajného bylo především hájit a hlídat les společně s jeho okolím. Nejvyšší lovčí pak působil nad všemi lovčími, byl nejvyšším představeným v loveckém úřadě a jeho přítomnost byla vyžadována i u obnovy hranice a mezníků.¹³

1.3.1 Lenní zřízení

Jak již bylo zmíněno výše, ke kolonizaci velmi dopomohlo i lenní zřízení. Původ lenních vztahů se datuje již do 11. století, kdy je s rozvíjející se výrobou v zemědělství stále větší osidlování družiníků na půdě, která patří knížatům a má dopomoci k jejich hmotnému zajištění. Což s sebou nese i výnosy pro knížete a stát. Od toho je poté také odvozen název držby, tedy „výsluha“, která byla, když došlo ke smrti držitele, navracena zpět do rukou panovníka, jenž ji hned přidělil někomu jinému.¹⁴

Důležitou součástí vlastnického práva bylo lenní zřízení právě proto, že základním principem vztahů o léno byla vize dělení vlastnictví, tedy o rozdělení na vrchní a užitkové. Vrchní vlastník, neboli senior, v této představě půjčil objekt vlastníku, který se nazývá užitkový a je označen jako vazal. Takovým objektem půjčky byla například právě půda.¹⁵

Tento vazal měl právo k užívání, pouze však se souhlasem pána, který léno vlastnil. Vazal byl svému lennímu pánovi vázán povinnostmi, mezi které patřila například vojenská služba. Tyto povinnosti byly označeny jako „fidelitas“, neboli věrnost. Léno mohlo být samozřejmě i odejmuto, ale pouze za určitých podmínek, z nichž se jako značně silný důvod uváděla zrada. Pokud však rod vymřel a už nebyl nikdo, kdo by se o půdu staral a mohl ji obdělávat, pak se vracela k lennímu

¹³ CHADT-ŠEVĚTÍNSKÝ, Jan Evangelista, Václav ANDERLE a Adolf LIEBSCHER. Dějiny lesů a lesnictví (hospodářství lesního a hospodářského lesního zřízení či úpravy lesa - soustav) v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Písek: Jan Evang. Chadt Ševětínský, 1913, s. 944

¹⁴ MALÝ, Karel. Dějiny českého a československého práva do roku 1945. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-39-4. s. 45

¹⁵ MALÝ, Karel. Dějiny českého a československého práva do roku 1945. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-39-4. s. 45

pánovi. Vrchní vlastník měl i několik povinností. Za tu hlavní u něj bylo určeno dopřát vazalovi podmínky pro klidný výkon jeho práv.¹⁶

V průběhu let se držba výsluh stala dědičnou, proto se změnila na léna, ta poté přechází na syna vazala, ale k tomu musel dát souhlas i senior. Ve 2. polovině 13. století je lenní právo domácí rozvíjeno také manským právem švábským a saským. Senior nemusel být vždy zpravidla pouze král, stát se jím mohl mimo jiné taktéž světský či církevní feudál.¹⁷

Ve 14. století poté dochází k zápisu lén královských. Tato léna se začala zapisovat do lenních knih a později pak do dvorských desek. Tyto desky byly vedeny při programech jednání dvorského soudu, který byl k těmto lenním sporům kompetentní. Došlo zde i na zmínku o královských hradech. V pozdějších dobách měly všechny další z významnějších a důležitých královských hradů zbudovaný svůj vlastní systém lén a každému vlastníkovu plynula povinnost vykonávání vojenské služby na určeném hradě. V popředí této vybudované struktury poté stál hejtman, který byl považován za velitele hradu.¹⁸

1.4. Přeměny lesní půdy

Ve 13. a 14. století přecházela do rukou panovníka veškerá půda, která do té doby nepatřila nikomu. Poté jí měl možnost obdarovat nejen kostely a kláštery, ale i šlechtice, který mu pomohl ve válce nebo mu prokázal jinou službu, která byla tak výjimečná, že si zasloužila odměnu. Jednalo se o předem určené služby, kde jednou z nich byla velmi dobrá činnost v úřadu.¹⁹

Obdarovaný byl tedy šlechtic, kostely i kláštery a každý z nich chtěl mít zajištěný příjem z takto snadno nabyté lesní půdy, a tak od nich byla poskytnuta tato půda do dědičného nájmu osadníkům, kteří za to museli odvést smlouvenou částku, která byla určena v předem sepsané smlouvě. K tomu, aby našli někoho, kdo si bude půdu pronajímat, měl dopomoci tzv. lokátor. Ten byl pověřen přivést z ciziny, či vnitrozemí, nové obyvatele a přerozdělit jim zem, která byla určena k proměně z lesa na pole, louky či pastviny. Pokud se mu práce dařila, dostávalo

¹⁶ MALÝ, Karel. Dějiny českého a československého práva do roku 1945. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-39-4. s. 45

¹⁷ MALÝ, Karel. Dějiny českého a československého práva do roku 1945. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-39-4. s. 45

¹⁸ MALÝ, Karel. Dějiny českého a československého práva do roku 1945. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-39-4. s. 46

¹⁹ NOŽIČKA, Josef. 1957. Přehled vývoje našich lesů. Praha: Státní zemědělské nakladatelství. Lesnická knihovna. Velká řada. s. 32

se mu značného množství výhod a odměnou mu byl od šlechty dán desátý lán, rychtářská hodnost, nebo třeba mlýn.²⁰

Lidé, kteří část země osídlili, pak káceli většinou les od potoka a postupně se přes svahy dostali až na hřebeny, nikdy však nevykáceli všechnu půdu naráz. Bydlení zakládali vždy dole a postupně, podle jejich schopností a příležitostí, zvětšovali svou přidělenou půdu. Pro výstavbu svého bydlení potřebovali dřevo, které si obstarávali rubáním sekerou. Pokud nutně potřebovali zvětšit plochu pro své zemědělství, pak si práci jednoduše ulehčili tím, že les spálili. Popel jim poté posloužil jako hnojivo pro svou novou ornou půdu. Obdělávání pozemků pak velmi záleželo na jejich poloze. Aby byla práce snadnější, tak pokud byl svah příliš strmý, byl pozemek položen podélně.²¹

Likvidace lesního porostu byla občas činěna úmyslně pomalu, aby z něj pozvolna zůstaly pouze pastviny s pár stromy. Způsob, kterým se tohoto dalo dosáhnout, byl velmi jednoduchý a praktický. Na pastvu byl vyhnán dobytek, který k této přeměně dopomohl. Jelikož však nebyla proměna z půdy lesní na tu ornou nic, co by vzniklo do druhého dne, tak se kolonistům dělaly ústupky v podobě osvobození od platby úroků. Co se týkalo kácení stavebního i palivového dřeva, bylo nejdříve pro lokátora i ostatní, kteří o něj projevíli zájem, zdarma. Po skončení domluvené lhůty už takovéto výhody nepřipadaly v úvahu a všichni, kdo takové dřevo potřebovali, museli zaplatit tzv. lesní činži. Nicméně v těchto časech bylo všeho ještě dost, a proto díky velkému přebytku lesní půdy byl dáván kus lesa i obcím. Ten jim měl posloužit pro shromáždění dřeva na palivo i jako stavební materiál, což vedlo k jediné možnosti, jak z takové oblasti získat určitý výnos.²²

1.5 Návrh zákoníku Karla IV. – „Maiestas Carolina“

Ochrana lesů a celého hospodářství našich zemí má v naší historii velmi hluboko zakořeněnou tradici. Hlavně pak co se týče návrhu zákoníku Karla IV.²³ Návrh zákoníku Karla IV., Codex Carolinus, je v literárních kruzích označován Maiestas Carolina a to kvůli názvu edice tohoto kodifikačního návrhu, která byla

²⁰ NOŽIČKA, Josef. 1957. Přehled vývoje našich lesů. Praha: Státní zemědělské nakladatelství. Lesnická knihovna. Velká řada. s. 32

²¹ NOŽIČKA, Josef. 1957. Přehled vývoje našich lesů. Praha: Státní zemědělské nakladatelství. Lesnická knihovna. Velká řada. s. 32-33

²² NOŽIČKA, Josef. 1957. Přehled vývoje našich lesů. Praha: Státní zemědělské nakladatelství. Lesnická knihovna. Velká řada. s. 33

²³ CEMPÍREK, Martin. Vývoj právní úpravy lesů. Ostrava: Key Publishing, 2013. Monografie (Key Publishing). ISBN 978-80-87475-31-7. s. 10

opatřena roku 1617 Pavlem Ješínem z Bezdězí. V tomto návrhu si kladl Karel IV. za cíl prosazení samovlády, přičemž v něm přináší spoustu myšlenek, které do té doby nebyly v naší zemi obvyklé. V roce 1355 byl tento návrh na kodifikaci práva zemského zamítnut od generálního sněmu Koruny české. V návaznosti na tuto skutečnost došlo Karlem IV. na zrušení jeho dřívějšího rozhodnutí. Listinou ze dne 6. října 1355 a s prohlášením, že originální záznam shořel, zákoník odvolal. Zde se Karel IV. dopustil lži, která vedla k zachování této památky. Pravda byla taková, že originál zničen nebyl, pouze byl převezen na Karlštejn, kde byl uschován.²⁴

Návrh zákoníku byl šlechtou odmítnut z naprosto zjevných důvodů. Znamenalo by to pro ni značné omezení jejich dosavadních práv, což se jí samozřejmě nelíbilo. Karel IV. k tomu ale přistoupit chtěl, což se šlechtě nemohlo zamlouvat i s přihlédnutím k tomu, že by panovník disponoval neomezenou mocí a nezavazovalo by ho žádné právo. Dále šlechtě nevyhovovala ani úvaha o zákazu soukromé války.²⁵ Stát měl získat na síle i skrze majetek, který by zůstal bez mužského dědice, tedy tzv. odúmrt', ta by se podle tohoto plánu dostala do rukou krále.²⁶

Aby došlo k zachování celistvosti českého státu, nařídil Karel IV. seznam hradů a zámků, které se nesmí odloučit od Českého království. Zajisté i to představovalo pro šlechtu značný problém, tudíž s tím nechtěla souhlasit. Došlo by totiž na situaci, která by pro ni byla značně nepříjemná, protože by musela navrátit zpět nemovitosti, které nabyla za vlád předchozích českých panovníků.²⁷

V tomto zákoníku bylo 109 článků, byla v ní jak kodifikace domácího obyčejového práva, tak zároveň velký přínos v podobě nových norem. Přestože

²⁴ ADAMOVÁ, Karolina a Ladislav SOUKUP. Prameny k dějinám práva v českých zemích. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. Dokumenty (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-271-4. s. 44

²⁵ ADAMOVÁ, Karolina a Ladislav SOUKUP. Prameny k dějinám práva v českých zemích. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. Dokumenty (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-271-4. s. 44

²⁶ Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. V Praze: J. Otto, 1902. sv. 18, s. 644. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/nkp/uuid/uuid:9a2b7370-05b0-11e5-97f4-5ef3fc9ae867>.

²⁷ ADAMOVÁ, Karolina a Ladislav SOUKUP. Prameny k dějinám práva v českých zemích. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. Dokumenty (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-271-4. s. 44

nedošlo k uzákonění, jde o jedinečné dílo se zásadním významem pro právní dějiny.²⁸

1.5.1 Karel IV. jako ochránce lesů

I když si Karel IV. uvědomoval, jak důležité lesy pro život obyvatel jsou, nemohl mu uniknout fakt, že královské lesy nebyly až tak dobře obhospodařované, jak by si představoval. To byl důvod k tomu, aby do svého připravovaného zákoníku zvaného „Maiestas Carolina“, zařadil ustanovení, která měla ochraňovat lesy. Hajným a lovcům, kteří za dodržování práva zodpovídali, hrozil při neoprávněném kácení dřeva trest ztráty pravé ruky, o čemž je především článek 50 Maiestas Carolina. Výjimku představovaly pouze suché a spadané stromy. Hajnému hrozilo useknutí pravé ruky i v případech, kdy by byl jen poškodil strom jeho loupáním. V takovém případě by mu bylo ještě zabaveno veškeré zboží, které dostal za svou službu.²⁹

Pokud se stalo, že byl někdo přichycen při činu, jak ukradené dřevo převážít, nebo se s ním plavít, překvapivě byl potrestán useknutím pravé ruky. V případech, kdy se kdokoli odvážil až k takovému činu, že by lesní bohatství zapálil, existoval trest daleko přísnější a ohromně krutý. Tím bylo pomalé upalování dané osoby, dokud nedošlo k její smrti. Ačkoli tento návrh nebyl nikdy uzákoněn, stejně nám tyto tresty ukazují velkou nutnost ochrany královských lesů, aby se předcházelo krádežím a vypalování.³⁰

1.5.2 Chebský lesní řád

V době vlády Karla IV. byl velmi značný rozvoj hospodářství. Ten ale velice intenzivně spotřebovával dřevo a s tím spojené velké množství lesů, a to především k potřebě zakládání nových měst a osad. Nebylo to však jediné, na co byl tento materiál dobrý, sloužil také k úpravě komunikací, nebo založení nových rybníků a ke spoustě dalších inovací. Velmi hojně ho taktéž spotřebovávala některá řemesla, která byla na dřevu závislá.³¹

²⁸ ADAMOVIČ, Karolína a Ladislav SOUKUP. Prameny k dějinám práva v českých zemích. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. Dokumenty (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-271-4. s. 44

²⁹ NOŽIČKA, Josef. 1957. Přehled vývoje našich lesů. Praha: Státní zemědělské nakladatelství. Lesnická knihovna. Velká řada. s. 35

³⁰ NOŽIČKA, Josef. 1957. Přehled vývoje našich lesů. Praha: Státní zemědělské nakladatelství. Lesnická knihovna. Velká řada. s. 35

³¹ NOŽIČKA, Josef. 1957. Přehled vývoje našich lesů. Praha: Státní zemědělské nakladatelství. Lesnická knihovna. Velká řada. s. 35

První lesní řád na sebe nenechal dlouho čekat a přišel velice brzy po smrti Karla IV. a to konkrétně 15. května 1379 pro lesy na Chebsku. Tento řád byl velice důležitým pro celé fungování a i záchranu lesů v našich zemích. Uvážíme-li rychlost a rozšiřování staveb, které v tomto období vznikaly, nemuselo by bez této úpravy zůstat v lesích skoro nic.³²

Díky tomuto řádu bylo možné mít alespoň částečnou kontrolu nad situací. Nikdo nemohl kácet dřevo, které bylo určené pro stavbu na palivo, aniž by o tom věděl, nebo dal souhlas lesník. Výjimku měli zdejší sedláci, protože ti, pokud dodržovali řád a splnili vše, co měli a odevzdali lesní dávky, mohli si pokácet stavební, palivové a jakékoliv jiné dřevo pro svou potřebu. Také jim bylo dovoleno z lesa odnášet pařezy a jakékoliv syrové a suché dříví, které zůstalo na zemi. Dále mohli využít prodej listnatého dříví, což se ovšem nevztahovalo na duby a lípy. Rovněž mohli pro svou potřebu využít trávu, které se v lesích nacházelo velké množství.³³

Tento řád je velmi specifický i díky tomu, že se v něm nacházely pokuty za odcizení dříví z lesů, což krásně dokumentuje velikost a důležitost dřeva za těchto časů. Kácení v lesích mělo být v odborných rukách, a proto bylo svěřeno lesníkům. V lesích se taktéž nacházelo velmi často polomové dřevo. Chebské lesy měly také svou správu, kterou prováděli lesní správci a k nim se jmenovali do funkcí i včelaři, jež měli zajistit prospěch z lesního včelařství, přičemž ještě vykonávali službu ochránce lesa.³⁴ Ustanovení, které mělo dopomáhat k ochraně, je zvláštní nařízení, které vydal Václav IV. 25. listopadu 1398. V něm uděluje Chebsku právo, aby mohli kácet stromy v lesích, které jsou královské, ale zároveň do něj bylo vsunuto i nařízení nepokácet vše, protože tyto hvozdy musí sloužit i k obraně země.³⁵

1.5.3 Maiestas Carolina a ochrana lesů

V období středověku bylo lesní hospodářství již velmi organizované, k čemuž napomáhala šlechta společně s panovníkem. Dokumentuje to především fakt, že dřevo bylo rozdělováno v co nejlepším poměru růstu se snahou zachovat

³² NOŽIČKA, Josef. 1957. Přehled vývoje našich lesů. Praha: Státní zemědělské nakladatelství. Lesnická knihovna. Velká řada. s. 35

³³ NOŽIČKA, Josef. 1957. Přehled vývoje našich lesů. Praha: Státní zemědělské nakladatelství. Lesnická knihovna. Velká řada. s. 35 - 37

³⁴ NOŽIČKA, Josef. 1957. Přehled vývoje našich lesů. Praha: Státní zemědělské nakladatelství. Lesnická knihovna. Velká řada. s. 37

³⁵ VAŠÍČEK, Jaromír a Jiří OLIVA. Lesnická politika. V Praze: Česká zemědělská univerzita, 2017. ISBN 978-80-213-2741-2. s. 95

lesy v dobrém stavu. V těchto dobách byla opravdu silná poptávka po dřevu v závislosti na rozvíjení měst. K takovému rozvoji byla zapotřebí značná část stavebního materiálu, a proto lesy čelily častým nájezdům zlodějů. Lesy byly v těchto časech rozděleny mezi krále, šlechtu a města, která měla také části pro svou spotřebu.³⁶

V návrhu zákoníku *Maiestas Carolina* nalézáme ochranu lesů v oddílu 6, konkrétně pak v člancích 49-57.³⁷

Článek 49 – O právech královských lesů a o hajných

Tady je vysloveno přání vnést pořádek ohledně souzení se o hranice lesů. Konkrétně pak, pokud by snad mělo dojít ke vzniku pře o hranice lesa, bylo ujednáno, jak se celý spor bude řešit. Za stranu krále bylo přivoláno devět hajných nebo služebníků a za stranu poddaného se mělo dostavit devět šlechticů nebo poddaných. Když se tak stalo, všichni se sešli v přítomnosti purkrabího, nebo královského správce daného místa, kde spor vznikl. Dále měli být přivoláni dva rytíři, kteří zastupovali královský Majestát. Pokud by to nebylo možné, měl být přítomen alespoň jeden. Těmto zástupcům musel být případ podrobně vylíčen, ukázáno místo sporu a poté měli za úkol shromáždit společně s purkrabím, či správcem všechn materiál k příslušnému sporu. Jestliže to bylo v jejich silách, spor rozhodli společně a bylo nutné, aby se postarali o zřetelné rozdělení území. V takovém případě by došlo k ukončení sporu bez možnosti dalších soudů. Když by však nastal případ neshody, poté purkrabí losoval tři z devíti svědků. Ti složili přísahu a podali pravdivé svědectví, čímž byl spor rozhodnut.³⁸

Článek 50 – Lesy se nebudou kácet

Lesy měly být tímto ustanovením chráněny před kácením, které by nebylo výslovně povoleno. Jak již bylo zmíněno v předchozích kapitolách, bylo zakázáno a přísně trestáno odcizování dřeva z lesů a to hlavně hajnými a lovčími, protože ti měli jako hlavní náplň své práce ochranu tohoto bohatství. Zmínit by se ovšem měl i fakt, že pravá ruka byla člověku odňata pro to, že bylo předpokládáno, že

³⁶ CEMPÍREK, Martin. Vývoj právní úpravy lesů. Ostrava: Key Publishing, 2013. Monografie (Key Publishing). ISBN 978-80-87475-31-7. s. 13-14

³⁷ KAREL IV, MAŠEK, Richard a Marie BLÁHOVÁ, ed. Karel IV., státnické dílo. V Praze: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0771-9. s. 203

³⁸ KAREL IV, MAŠEK, Richard a Marie BLÁHOVÁ, ed. Karel IV., státnické dílo. V Praze: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0771-9. s. 203-204

právě s její pomocí tento skutek spáchal. Samozřejmě mu byly odejmuty i dědičné statky, které od dvora dostal zejména díky dozoru nad lesy.³⁹

Článek 51 – O zabavování koní těm, kdo by chtěli vykrádat lesy

Aby se z lesů dostávalo dřevo rychleji, vypomáhali si ke krádeži lidí koňmi a povozy. Pokaždé, když byl takový člověk přichycen při činu hajným či lovčím, byly mu koně i povoz zabaveny. Jestliže se stalo, že tuto skutečnost člověk popíral, byl předveden před královské úředníky. Jako svědci se měli dostavit alespoň dva hajní, nebo lovčí. Ti složili přísahu, která se, jak bylo v této době tradicí, skládala dvěma vztyčenými prsty. Přinesli tak svědectví a podle toho byl svár rozhodnut. Když byla člověku vina prokázána, byla tato osoba vydána králi na milost.⁴⁰

Článek 52 – O hranicích lesů

Tento článek je zajímavý tím, že pokud by vznikla situace, kde by došlo k rozepři mezi královskými správci a komukoli z obyvatel království o hranici českého královského lesa, nemůže dojít k předvedení žádného svědka z vnějšku. Svědectví mohl podat pouze hajný, který žil buď na přilehlé hranici, nebo přímo na území sporu.⁴¹

Článek 53 – O lesích (vymýcených a obdělaných)

Protože se po smrti slavného krále Otakara stávalo, že někdo obdělal, zušlechtil, vykopal a vykácel les královské komory, tak ta poté byla nucena vydávat rozhodnutí, která upřesňovala její vlastnictví. Pokud ovšem bylo jasně dohádátné, že tyto lesy královská komora opravdu zdědila. Výjimkou z těchto případů bylo doložení oficiálního povolení od královské komory k obdělávání, zušlechtování, vykopávání a vykácení lesa.⁴²

Článek 54 – Aby se stromy v lesích nezbavovaly kůry

V návaznosti na předchozí ustanovení tento článek upravil nemožnost zbavování stromů jejich kůry. To se vztahovalo na kterékoliv roční období, zvláště potom na jaro. Kůra nesměla být na stromech poškozována ani dalšími způsoby, jako bylo její nařezávání a olamování. Jako trest bylo za tento čin dáno

³⁹ KAREL IV, MAŠEK, Richard a Marie BLÁHOVÁ, ed. Karel IV., státnické dílo. V Praze: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0771-9. s. 204

⁴⁰ KAREL IV, MAŠEK, Richard a Marie BLÁHOVÁ, ed. Karel IV., státnické dílo. V Praze: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0771-9. s. 204-205

⁴¹ KAREL IV, MAŠEK, Richard a Marie BLÁHOVÁ, ed. Karel IV., státnické dílo. V Praze: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0771-9. s. 205

⁴² KAREL IV, MAŠEK, Richard a Marie BLÁHOVÁ, ed. Karel IV., státnické dílo. V Praze: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0771-9. s. 205

stažení kůže z pravé ruky. Při provinění hajného k tomu ještě bylo přidáno zkonfiskování státek, které mu před tím byly darovány za službu ochrany lesa.⁴³

Článek 55 – O zakládání lesních požárů

O tomto článku je již zmínka v předchozích kapitolách a byl připraven z důvodu vypalování lesů. Kdyby se našla osoba, která by chtěla založit požár v lese, co patřil urozenému pánovi, pak by na ní byl při dopadení vykonán skutečně krutý trest. Došlo totiž k jejímu upálení.⁴⁴

Článek 56 – Proti těm, kdo mýtí lesy nebo stromy

Dříví bylo z lesů kradeno různými způsoby. Docházelo k tomu nejen po zemi, ale i po vodě, a protože viníkem nebyl jen ten, kdo dřevo kradl a kácel, ale i kdo mu pomáhal, musel být potrestaný i jeho spolupachatel. Toho tedy stihl společný trest s hlavním viníkem a tím bylo useknutí pravé ruky. Takový trest ale hrozil i tomu, kdo by sice dřevo nekácel, ale přesto ho nedovoleně odnášel z lesa pryč.⁴⁵

Článek 57 – O kládách, které se přepravují po vodě

Tento článek vznikl ve spojitosti s předchozím. Protože docházelo k častým krádežím klád a stromů po vodě, ze kterých poté měly vlastní zisk soukromé osoby a královská komora o něj byla ochuzena, vzniklo toto ustanovení pro purkrabí a kastelány. Ti dostali za úkol těmto činům předcházet. Osoba, kterou chytili a podezřívali ji ze spáchání tohoto činu, měla být zadržena. K jejímu propuštění mohli přistoupit jen v případě, že měla buď ověřený list, nebo jiný doklad o možnosti této činnosti. Když by chtěli kasteláni ke krádeži pomoci, byli trestáni ztrátou úřadu a nuceni uhradit dvojnásobek hodnoty stromů a klád. Jedinou omluvou jim mohla být nedbalost a neznalost, za kterou zaplatili pouze dvojnásobek ušlého zisku.⁴⁶

1.6 Lesní hospodaření před dobou husitskou

Vzhledem k tomu, že v těchto dobách bylo dříví celkem dostatečným zbožím, tak se všichni lidé snažili k obstarání dřeva využít tehdy běžný způsob,

⁴³ KAREL IV, MAŠEK, Richard a Marie BLÁHOVÁ, ed. Karel IV., státnické dílo. V Praze: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0771-9. s. 205-206

⁴⁴ KAREL IV, MAŠEK, Richard a Marie BLÁHOVÁ, ed. Karel IV., státnické dílo. V Praze: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0771-9. s. 206

⁴⁵ KAREL IV, MAŠEK, Richard a Marie BLÁHOVÁ, ed. Karel IV., státnické dílo. V Praze: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0771-9. s. 206

⁴⁶ KAREL IV, MAŠEK, Richard a Marie BLÁHOVÁ, ed. Karel IV., státnické dílo. V Praze: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0771-9. s. 207

který se nazýval tzv. toulavá seč.^{47, 48} Roku 1379 byla přikládána velká pozornost druhování stavebního a užitkového dřeva a to hlavně pro jeho použitelnost, což plyne z urbáře rožmberského. Z období 14. století se dochovaly zprávy, které tvrdí, že tehdy vlivem velkého sucha hořely lesy, nicméně už není dochován žádný ucelený záznam o opatřeních, která by proti těmto živelným pohromám byla učiněna. Při způsobu této toulavé těžby nebylo nutné přírodě tolik pomáhat, takže i bez zásahů člověka dokázaly lesy obnovovat svůj půvab.⁴⁹

Značnou škodu způsobovalo lesům volné pasení dobytka, díky čemuž některé lesy zanikly. I přes to panovníci tento způsob obživy zvířat nezakazovali. Dokonce se dochovalo několik zmínek o podpoře této činnosti, o čemž svědčí i ta z roku 1303, kdy byl darován les Leskovec městu Znojmu králem Václavem.⁵⁰

Při těžbě dříví se ovšem muselo postupovat opravdu opatrně, především v lesích, které byly označeny jako královské. V nich platilo nařízení pro těžbu dřeva suchého a polomového. Pokud stromy, které v takovém lese rostly, byly zdravé a silné, tak se měly ochraňovat. V předhusitské době se pro dopravu dřeva používala především vodní cesta. Jako hlavní se uvádí Mže, poté Vltava, kde chtěl Karel IV. vybudovat cestu pro obchodníky od Dunaje přes Vltavu společně s Labem až do Hamburku. Praha měla svou specifickou síť, jak se do ní dřevo dostávalo. Měla v Podskalí vytvořené speciální tržiště, kterému byla dána kompetence k prodeji dřeva od krále Jana Lucemburského 28. dubna 1316.⁵¹

Aby bylo zabráněno případné ztrátě dřeva, bylo dřevo svázáno do vorů po šesti. To platilo až do roku 1366, poté se počet zvýšil na deset kmenů. Vyjma zisku dřeva tehdy nabízel les i jiný prospěch. Tím bylo uhlířství či včelařství. Usedlíci na lesní půdě museli za možnost využívání lesní pastvy ke své obživě odvádět vrchnosti tzv. lovecký oves, vejce, slepice a kuřata. Za dřevo získané v lesích, které byly panské, byla vyměřena lesní činže. Na tom můžeme vidět změnu v lesnictví z naturálního hospodářství na peněžní.⁵²

⁴⁷ NOŽIČKA, Josef. 1957. Přehled vývoje našich lesů. Praha: Státní zemědělské nakladatelství. Lesnická knihovna. Velká řada. s. 43

⁴⁸ „Toulavá seč – vysekávání neb porážení jednotlivých kmenů v dřevinách při mýtné těžbě.“ - Lesnictví. s. 58.

⁴⁹ NOŽIČKA, Josef. 1957. Přehled vývoje našich lesů. Praha: Státní zemědělské nakladatelství. Lesnická knihovna. Velká řada. s. 43

⁵⁰ NOŽIČKA, Josef. 1957. Přehled vývoje našich lesů. Praha: Státní zemědělské nakladatelství. Lesnická knihovna. Velká řada. s. 44

⁵¹ NOŽIČKA, Josef. 1957. Přehled vývoje našich lesů. Praha: Státní zemědělské nakladatelství. Lesnická knihovna. Velká řada. s. 44

⁵² NOŽIČKA, Josef. 1957. Přehled vývoje našich lesů. Praha: Státní zemědělské nakladatelství. Lesnická knihovna. Velká řada. s. 45

1.7. Od husitsví až po Bílou horu

Příchod 15. století se nese ve znamení husitského hnutí. Organizace státu byla zcela roztržena. Dochází k začátku prohloubení majetkového rozlišení měst a venkova. Poddaní jsou v komplikované situaci, nižší šlechta ztrácí své postavení a stává se z ní chudá vrstva společnosti.⁵³

Období válek lesnímu porostu paradoxně velmi prospělo. To se odráží i na období husitských válek. Při těchto bojích došlo ke značnému úbytku vesnic, které byly vypáleny a s tím byl spojený i obrovských zásah do krajiny. Hospodářský život, který se za dob vlády Karla IV. velmi rozvíjel a byl závislý na spotřebě dřeva, války zastavily. Lesy přestaly být přeměňovány na zemědělskou půdu a ta, která nikomu nepatřila, byla rázem prorostlá lesním porostem, protože byla zanedbána. Války sice nejsou určitě příjemným obdobím pro společnost, ale občas můžou něčemu pomoci. Husitské války tedy dokázaly sejmout tíhu z lesů a daly jim tolik potřebný prostor pro opětovné nabrání sil.⁵⁴

V souvislosti s válkami značně prořídlo i obyvatelstvo. To bylo též nedílnou součástí zničených a vypálených vesnic. K novému vybudování a založení nových měst bylo znovu potřeba mnoho dřeva určeného pro stavby. Velký zásah pro naše lesy přišel až v 16. Století, a to s příchodem a rozvíjejícím se hornictvím.⁵⁵

Druhá polovina 15. století s přesahem do celého 16. století znamenala nový vývoj a zaměřovala se na velkostatek. Přešlo se z rentového systému na úplně nový model, kterým bylo hospodářství režijní. Až do těchto chvil byl zachován model lesní činže. S příchodem 16. století se vrchnost ujala vlastní iniciativy a nakládala s lesy sama. Důležitou součástí k takovému postupu bylo přetvoření lesní správy. Ta se tímto měla stát daleko pevnější v organizační sféře velkostatku. Ten byl velmi stěžejní, protože plnil tu úplně nejdůležitější roli, když dosazoval k vedoucím úředníkům specializované úředníky. Pro představu to byli lidé plnící funkci správy rybníků, pivovarů a dalších. Vylepšení lesní administrativy mělo vést k dosažení většího zisku. Lesní zaměstnanci fungovali již v době předhusitské, ale jejich pravý význam se začal ukazovat až právě v období 16. století. Nad lesy zajišťoval nejvyšší dozor v 16. století hejtman, který

⁵³ MALÝ, Karel. Dějiny českého a československého práva do roku 1945. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-39-4. s. 49

⁵⁴ VAŠÍČEK, Jaromír a Jiří OLIVA. Lesnická politika. V Praze: Česká zemědělská univerzita, 2017. ISBN 978-80-213-2741-2. s. 95

⁵⁵ NOŽIČKA, Josef. 1957. Přehled vývoje našich lesů. Praha: Státní zemědělské nakladatelství. Lesnická knihovna. Velká řada. s. 46

byl hlavním správcem velkostatku a zaměstnanci lesa měli jako náplň své práce dozor nad lesy. Dále jim ještě přibyla pravomoc, kdy měli vyznačovat místa pro těžbu dřeva.⁵⁶

Komorní panství, která spadala přímo pod správu královské komory, nad kterou měl dohled sám panovník, měla od roku 1555 zavedené jiné pořádky. Nejvyšší dozor měl na starosti odborný lovčí, který byl přezdíván jägrmistr, pod kterého dále spadali lesmistři nazývaní fořtmistři a další personál. Na správný chod lesa měl tedy dohlížet lovčí a společně s hejtmanem, purkrabím a fořtmistrem měl v lesích na všech dalších panstvích produkovat těžbu.⁵⁷

Mimo dalších prací měl lovčí za povinnost čistit les od suchého dřeva, polomů a vývratů. Z roku 1599 je dochována i zmínka o jeho povinnosti prosekávat lesy, což mělo dopomáhat k lepšímu pohybu zvěře po lese.⁵⁸ Zároveň, jak vyplývá z instrukcí od druhé poloviny 16. století, musel pamatovat i na zachování lesa společně s myslivostí, aby lesy dopřály volný pohyb zde žijícím zvířatům.⁵⁹

1.7.1 Těžba dřeva

Od druhé poloviny 16. století začal být kladen důraz na zachování lesů. Třeba takový policejní řád Rudolfov, vydaný 6. března 1586, zakazoval bez svolení lesmistra kácet stromy v hlubokých rezervovaných lesích. Na Jesenicku chtěl zabránit i sám biskup ničení místního biskupského lesa, a proto si roku 1612 vyhradil právo na kácení dřeva. Mělo se předcházet kácení zdravých kmenů, ke kterému se mohlo přistoupit jen v nutnosti potřeby dříví jako stavebního materiálu a k užitku. Pro palivo mělo být využito polomů a suchého dřeva.⁶⁰

Aby nedocházelo ke zbytečnému plýtvání dřevem, nejvyšší lovčí měl podle nařízených instrukcí z roku 1568, zpracovávat nejnižší pařezy, které neměly přesahovat výšku jednoho střevice. Z té samé instrukce poté pochází i nařízení,

⁵⁶ NOŽIČKA, Josef. 1957. Přehled vývoje našich lesů. Praha: Státní zemědělské nakladatelství. Lesnická knihovna. Velká řada. s. 47

⁵⁷ NOŽIČKA, Josef. 1957. Přehled vývoje našich lesů. Praha: Státní zemědělské nakladatelství. Lesnická knihovna. Velká řada. s. 47

⁵⁸ NOŽIČKA, Josef. 1957. Přehled vývoje našich lesů. Praha: Státní zemědělské nakladatelství. Lesnická knihovna. Velká řada. s. 55

⁵⁹ NOŽIČKA, Josef. 1957. Přehled vývoje našich lesů. Praha: Státní zemědělské nakladatelství. Lesnická knihovna. Velká řada. s. 59

⁶⁰ NOŽIČKA, Josef. 1957. Přehled vývoje našich lesů. Praha: Státní zemědělské nakladatelství. Lesnická knihovna. Velká řada. s. 59

kdy se kácení povoluje od 1. listopadu do konce února. Výjimku tvořilo Třeboňsko, kde bylo povolení prodloužené až do května.⁶¹

Kácení bylo prováděno především sekerou, přesto tomu tak nemělo být všude. Arcikníže Ferdinand měl zájem o změnu a v hornoslavkovských lesích chtěl zavést pilu, ale proti byli zdejší dřevorubci. Ti naléhali tak silně, že se jim nakonec podařilo 19. dubna 1565 navrátit používání seker. V některých místech docházelo k nutnosti kácet větší počty dřeva. Proto v těchto oblastech byla používána těžba pasečná, která umožnila dopomoci větší přehlednosti těžby a nezpůsobovala velké škody při vyvážení dřeva z lesa.⁶²

Právě velké škody byly častým předmětem sporů. V Čechách bylo ve druhé polovině 16. století značné množství stížností na špatné mýcení lesa, kdežto třeba takové Pardubicko si poradilo daleko lépe. Roku 1513 tam totiž došlo k rozdělení těžby a udání přesného postupu, jak bude ke kácení lesů docházet. Myšleno ale bylo i na rezervy, kdyby v lesích, které měly své určení jen pro těžbu, nebylo dostatečné množství dřeva.⁶³

Pro lesní hospodářství byl podstatným i Horní řád určený pro vratislavské biskupství s určením i pro panství Zlaté Hory, Jeseník a Jánský vrch. Ten roku 1541 nařídil takové rozdělení lesů, které zajistí, že než se porazí poslední oddělení, musí předtím pokácené lesy získat naprosté zralosti.⁶⁴

Tímto bylo naznačeno, jakým směrem by se lesní hospodářství mělo ubírat. Těžba měla být pod kontrolou, sledována a rovnoměrně rozprostřena pro možnost plánování do budoucích let. Snahy o odhady dostatečné zásoby dřeva dokumentuje i rok 1572, kdy vzešel předpoklad, že krkonošské lesy budou mít možnost podporovat kutnohorské doly dřívím až 80 let. Nicméně roku 1586 byl tento názor vyvrácen, jelikož v krkonošských lesech ubývalo dříví daleko vyšším tempem, než se předpokládalo. V roce 1614 byl pak odhad změněn a došlo se k závěru, že Krkonoše budou moci s touto zásobou pokračovat až za 100 let.⁶⁵

⁶¹ NOŽIČKA, Josef. 1957. Přehled vývoje našich lesů. Praha: Státní zemědělské nakladatelství. Lesnická knihovna. Velká řada. s. 59-60

⁶² NOŽIČKA, Josef. 1957. Přehled vývoje našich lesů. Praha: Státní zemědělské nakladatelství. Lesnická knihovna. Velká řada. s. 60

⁶³ NOŽIČKA, Josef. 1957. Přehled vývoje našich lesů. Praha: Státní zemědělské nakladatelství. Lesnická knihovna. Velká řada. s. 60

⁶⁴ NOŽIČKA, Josef. 1957. Přehled vývoje našich lesů. Praha: Státní zemědělské nakladatelství. Lesnická knihovna. Velká řada. s. 60-61

⁶⁵ NOŽIČKA, Josef. 1957. Přehled vývoje našich lesů. Praha: Státní zemědělské nakladatelství. Lesnická knihovna. Velká řada. s. 61

1.7.2 Lesní řády těchto dob

Lesní úprava byla neurovnaná, a na tak rozsáhlém území bylo těžké ji sjednotit. Dochovaných historických událostí je spousta a všechny tyto historické souvislosti byly předzvěstí pro vznik lesních řádů. V Rakouských zemích vznikly lesní řády již počátkem 16. století. U nás do té doby existoval pouze Chebský řád z roku 1379. K další uzákoněné směrnicí lesních služeb, která byla vyhlášena v lednu 1555, dochází v instrukci pro nejvyššího lovčího, kterým byl Petr Šatný z Brodce.⁶⁶

Podstatným impulsem k vydávání dalších lesních řádů byla potřeba zvýšené péče o zajištění dřeva pro doly a to hlavně pro ty krušnohorské. K vylepšení lesních řádů, které byly považovány i za instrukce pro přímo určená panství, došlo 12. září 1559 pro Bečov, Kynžvart i Teplou. Netrvalo dlouho a postupně se začala přidávat pro další území, konkrétně pro Horní Blatnou, Boží Dar a Přísečnici a to vše 21. října 1559. Z roku 1574 máme poté dochovány dva lesní řády a to pro Rychnov nad Kněžnou a Zlaté Hory. Ve Slezsku k tomu poté můžeme přidat i roku 1588 vydanou speciální služební instrukci určenou pro hajné, která nařídila všeobecný dozor nad lesy s hlavní doložkou pro ochranu zvěře. Zmínit se je nutné i o dalších lesních řádech, které se dochovaly. Pro panství chomutovské to byly především řády z let 1587, 1592 a 1599, přičemž z roku 1599 se dále vztahoval na s chomutovským panstvím sousedící Červený Hrádek.⁶⁷

Veškeré výše zmíněné lesní řády jsou dochovány z oblasti Čech a Slezska. Z části Moravy nebyla pravděpodobně z této doby dochována žádná zmínka, z čehož nelze ovšem jakkoliv usuzovat, že Morava do roku 1620 neměla žádnou organizaci lesní služby, nebo nebyly vydány jakékoli instrukce pro lesníky a lesní zaměstnance. Uvedené lesní řády nám i tímto pokládají důkaz o předpisech pro zaměstnance lesů.⁶⁸

1.8 Lesy za třicetileté války

Třicetiletá válka měla pro české země značně devastující následky. V Čechách došlo ke zničení a vypálení 80 měst a 833 vesnic. Morava napočítala

⁶⁶ NOŽIČKA, Josef. 1957. Přehled vývoje našich lesů. Praha: Státní zemědělské nakladatelství. Lesnická knihovna. Velká řada. s. 49

⁶⁷ NOŽIČKA, Josef. 1957. Přehled vývoje našich lesů. Praha: Státní zemědělské nakladatelství. Lesnická knihovna. Velká řada. s. 49-50

⁶⁸ NOŽIČKA, Josef. 1957. Přehled vývoje našich lesů. Praha: Státní zemědělské nakladatelství. Lesnická knihovna. Velká řada. s. 50-52

ve svých ztrátách 22 měst a 333 vesnic. Tento stav bylo nutné velice rychle změnit zvláště pro rychlé obnovení zemědělského hospodářství. S úbytkem měst a vesnic došlo také k velkým ztrátám na životech, což zapříčinilo značně omezené možnosti při hledání pracovní síly. K tomu také nepomáhal fakt, že po bitvě na Bílé Hoře bylo z českých zemí vyhnáno několik desítek nekatolických občanů. Značná ztráta obyvatel dolehla i na lesy, došlo k přerušení prací v dolech, hutích a sklárnách. Kvůli tomu byla omezena spotřeba dříví, což lesům dopomohlo k jejich alespoň částečné rehabilitaci.⁶⁹

Jelikož na některých panstvích došlo ke ztrátám hospodářů, krajina začínala chátrat a pustnout. Určitá panství se v dobách třicetileté války snažila alespoň o částečné snížení svých ztrát prodejem dřeva. Což jim pomáhalo k cestě většího výnosu. Především to bylo u dvorů, které měly sice dost obyvatel, ale velký nedostatek dřeva, nebo málo zalesněnou oblast. Válka nejen ničila zalesněné oblasti, ale také přinášela ztráty ve finanční podobě. Válečné výdaje byly vydatné, proto se vrchnost musela uchýlovat ke zvýšení daní a hledání nových zdrojů peněz. I přes obrovské úsilí a snahu už nedošlo k obstarání tak velkých výdělků z lesa, jako to byla v době předbělohorské.⁷⁰

Jak hospodařit se svým lesním bohatstvím a získat zpět jeho udržitelnost, bylo ukázáno na valdštejnských panstvích. Zde došlo na rozdělení lesů na leče a ke kácení byly vyhrazeny pouze měsíce prosinec a leden. V lesích byl poté kolem cest vytvořen 5 sáhů široký pás, který se mohl pokácet až v případě, že dosáhl stanovené výšky, která byla nutná pro schování zvěře. K odvozu zpracovaného dřeva z lesa byly vytvořeny cesty, které musely být široké pro dva proti sobě jedoucí vozy. Les musel být řádně upravovaný a prodej dřeva měl být zapsán do rejstříku, ve kterém měl být zaznamenán počet, který byl prodán na palivo nebo jaké bylo množství prodaných kmenů. Na správné hospodaření musely pamatovat i poddaní. V českých instrukcích a poddanských rádech, které se datují do let 1610-1648, bylo značné množství ustanovení, která nařizovala lesy nikterak nedevastovat a správně s nimi zacházet. Tyto řády obsahovaly tudíž

⁶⁹ NOŽIČKA, Josef. 1957. Přehled vývoje našich lesů. Praha: Státní zemědělské nakladatelství. Lesnická knihovna. Velká řada. s. 103-104

⁷⁰ NOŽIČKA, Josef. 1957. Přehled vývoje našich lesů. Praha: Státní zemědělské nakladatelství. Lesnická knihovna. Velká řada. s. 104

i zprávy o kácení dřeva v panských, obecních i poddanských lesích, kterého nebylo možné bez řádného povolení od vrchnosti.⁷¹

1.9. Vývoj od třicetileté války až po lesní řády

Třicetiletá válka zanechala na stavu našich zemí značně nelichotivou stopu. Hlavně v oblastech okolo dolů a řek, po kterých se dřevo plavilo, byly lesy značně poničené a prořídle. Majitelé lesů upřednostnili před jejich rozvojem hlavně myslivost.⁷² Skončení bojů sice znamenalo velkou úlevu pro obyvatele, kteří se mohli přestat bát likvidace svých obydlí, společně s tím však přišly obrovské trable v části hospodářství a jeho znovuzrození. Vyhotovení tohoto plánu zůstalo v rukách vládnoucí vrstvy ve Vídni. Ta vyvinula obrovské úsilí k nalezení opatření, co by vedlo k obrození hospodářství. Návrhy k přeměně našich zemí se začaly vyskytovat již v polovině 17. století, nicméně k jejich uskutečnění nedocházelo. Jelikož nebylo vynalezeno řešení ke zkvalitnění situace, zůstala starost o lesy v rukách jejich vlastníků až do poloviny 18. století. Vrchnost si byla vědoma toho, jak užitečné a výnosné lesní bohatství je, a proto se rozhodně snažila najít způsob, jak na tom mít vlastní zájem, ale lesy v těchto časech nebyly v uspokojivém stavu, a proto pro ni bylo výhodnější nechat lesy v rukách vlastníka. Vrchnost souhlasila i s odstraňováním lesů pro přeměnu na pole, louku nebo pastviny, ačkoliv v instrukcích z těchto dob to bylo zakázané.⁷³

Až po nástupu Karla VI. k moci došlo k většímu projevení zájmu o lesy. Nejdříve šlo jen o ty, co ležely v Čechách, kdy bylo 2. května 1712 patentem vydáno nařízení upravující povolení vývozu dřeva pro vrchnost, která měla ve vlastnictví lesy v pohraničí, které bylo později, konkrétně 4. dubna 1713, přeneseno i na majitele lesů, nacházející se nad Prahou kolem Vltavy. Podle těchto nařízení příslušela hraničním lesům obranná funkce a lesům vnitrozemským bylo dáno za úkol zásobovat Prahu a společně s tím i báňské a hutní podniky.⁷⁴

Roku 1714 byla v Čechách zřízena merkantilní komise, která měla dojít k lepšímu užití přírodního bohatství pro rozvoj hospodářství. Část její činnosti se

⁷¹ NOŽIČKA, Josef. 1957. Přehled vývoje našich lesů. Praha: Státní zemědělské nakladatelství. Lesnická knihovna. Velká řada. s. 105-106

⁷² VAŠÍČEK, Jaromír a Jiří OLIVA. Lesnická politika. V Praze: Česká zemědělská univerzita, 2017. ISBN 978-80-213-2741-2. s. 96

⁷³ NOŽIČKA, Josef. 1957. Přehled vývoje našich lesů. Praha: Státní zemědělské nakladatelství. Lesnická knihovna. Velká řada. s. 108-109

⁷⁴ NOŽIČKA, Josef. 1957. Přehled vývoje našich lesů. Praha: Státní zemědělské nakladatelství. Lesnická knihovna. Velká řada. s. 111-112

vztahovala na vylepšování situace spojené s nouzí o dříví. Měla tak jako jednu z náplní své práce zvýšení těžby a získávání minerálů. Počátek 18. století s sebou nesl stále více zvyšující se nedostatek dřeva. Merkantilní komise ale 14. srpna 1716 přišla s návrhem, který v sobě nesl možnosti zpracování kamenného uhlí, což by dopomohlo k zlepšení situace s nedostatkem dřeva. Karel VI. tuto možnost přijal a nařídil pražskému místodržitelství, aby s merkantilní komisí (která měla zajistit zprávy o výskytu a vymyslet, k čemu se bude používat), produkci uhlí projednalo. Dne 18. prosince 1716 byla požádána majitelka zvolněvského panství, aby mohlo probíhat hledání uhlí na jejím statku u Kralup. Po získání povolení byl vyslán jeden z členů rady do Belgie k průzkumu, jak přesně má být uhlí využito k prospěchu, a jak by se měl tento způsob aplikovat i v Čechách. Po průzkumu vznikla zpráva, jak uhlí využít jako náhradní zdroj paliva s tím, že těžba měla být zahájena roku 1720, ale o tomto snažení k zisku něčeho, co by se stalo náhradou dřeva, jsou dochovány jen skromné informace.⁷⁵

Nedostatkem dřeva trpěl stát více, než by se zdálo únosné, a proto císař Karel VI. přistoupil ke kroku vydání lesních řádů. Ty měly napomoci k zabránění ničení a rozkrádání lesů v českých zemích. Záměr učinit toto rozhodnutí oznámil již 12. března 1733 prostřednictvím svého písemného nařízení, kde vyjadřoval brněnskému královskému úřadu svůj postoj k neuspokojivé situaci kolem nedostatku dřeva, kterému mělo být předejito právě vydáním lesního řádu, který by platil pro české země. Za hlavní nedostatek přitom považoval dobu, kdy by měly být stromy pokáceny. Ke kácení by se mělo přistoupit až v čase, kdy strom dosáhne správného věku k jeho pokácení. Brněnský královský úřad byl tedy vyzván k tomu, aby zpracoval návrh lesního řádu pro Moravu, ale aby mohl tento úkol splnit, tak si 13. dubna 1733 nechal od krajských úřadů vypracovat poznámky, které by do návrhu mohl vnést. Krajské úřady se činily a předložily hned několik připomínek pro zlepšení situace, jako bylo například doporučení zakázání přeměny lesů na pole.⁷⁶

K tomu se nejrozsáhleji vyjádřil 26. června 1733 jihlavský krajský hejtman, který se jmenoval Karel Gotthard Allmann z Allmsteina. Ten své pocity vypsal do 15 bodů, ve kterých prošel zásadní myšlenky pro vytvoření lesního řádu. Návrh sklidil u královského úřadu takový úspěch, že ho nechal rozeslat

⁷⁵ NOŽIČKA, Josef. 1957. Přehled vývoje našich lesů. Praha: Státní zemědělské nakladatelství. Lesnická knihovna. Velká řada. s. 112-113

⁷⁶ NOŽIČKA, Josef. 1957. Přehled vývoje našich lesů. Praha: Státní zemědělské nakladatelství. Lesnická knihovna. Velká řada. s. 113

ostatním krajským úřadům, aby ho prozkoumaly a vyjádřily se k němu. Jako ústřední původ, kterým byl nedostačující stav dříví, čímž byli zasaženi především poddaní, se zde uvádí fakt, že si své lesy vykácely ještě v době, když k tomu nebyl určený čas. Ovšem je nasnadě poznamenat, že k tomu svou měrou přispěly i požáry, a proto poté muselo být dřevo bráno z lesů panských. Z toho důvodu měl být absolutní zákaz devastování poddanských lesů. Postoj vrchnosti na Moravě však nebyl až tak příznivý k tomu, aby byl lesní řád vydán. Do Čech a Slezska byl tento návrh císařem Karlem VI. poslán taktéž, ale jestli se dostal do stádia řešení v Praze, nebo Opavě, se nedá přesně určit, protože o tom není dochován žádný záznam. Tudíž české lesy nebyly upraveny žádným předpisem a bylo jen na jejich vlastnících, jak s nimi budou nakládat.⁷⁷

⁷⁷ NOŽIČKA, Josef. 1957. Přehled vývoje našich lesů. Praha: Státní zemědělské nakladatelství. Lesnická knihovna. Velká řada. s. 114-116

2. Lesní právo za Marie Terezie a Josefa II.

2.1. Události z dob vlády Marie Terezie a Josefa II.

S nastupujícím absolutismem vedla situace u poddaných ke zvýšení roboty, zhoršení ekonomiky a celkovému ztížení jejich dosavadního života. Poddaní začali být stále více utiskováni, což je přivedlo k častěji se opakujícím vzpourám. Důvody byly zřejmé, a to zejména ty finanční. Největší taková revolta je datována do roku 1680 v Čechách a na Moravě. K takovému vzbouření neměla vrchnost pochopení, a proto došlo k násilnému potlačení, popravě asi 100 vedoucích představitelů odboje a společně s nimi bylo odsouzeno tisíc poddaných, kteří byli posláni do vazby a na nucené práce. Nicméně tato vzpoura nebyla nakonec zbytečná, protože vláda byla v tomto důsledku přinucena k činu, kdy mělo dojít k omezení moci vrchnosti nad poddanými. Jednou z podob tohoto ohraničení měla být berní evidence. Úsilí o vytvoření uspořádání daní, byla již v 17. století, kde by u výše daně záleželo na majetku a i finančních možnostech poplatníka. Bohužel ale byl překážkou zastaralý způsob berního zatížení. V tomto nastavení šlechta neměla přímo odpovědnost za berně, ty platili poddaní. Základem pro reformu se stala berní rula z roku 1656 v Čechách a na Moravě poté lánové rejstříky z roku 1667. Do nich bylo zahrnuto vše, co souviselo s půdou poddaného a jeho majetku podle berních jednotek. Podle toho pak mohlo dojít k vyměření daně pro danou jednotku.⁷⁸

2.1.1. Tereziánské katastry a patenty

K zavedení berního katastru, jež připravoval za svého vládnutí už Josef I., došlo roku 1748.⁷⁹ To vše tedy až za vlády Marie Terezie. Tereziánské katastry mají i v oboru lesnictví své podstatné místo. Berní rula, neboli daň, byla prvním daňovým rejstříkem, který je důležitý i pro hospodářství v českých dějinách, kde byly sepsány povinnosti v Českém království a to vše z roku 1654. Pro Moravu existoval podobný katastr, který byl nazván „Lánový rejstřík“ a posléze byl tento název změněn na „Rektifikační akta“. Jeho zavedení udalo nový směr, který byl důležitý k vybudování absolutistického státu, kterému byly odváděny daně díky tomu, že měl daleko důkladnější záznamy o individuálních statcích. Název

⁷⁸ MALÝ, Karel. Dějiny českého a československého práva do roku 1945. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-39-4. s. 172-173

⁷⁹ MALÝ, Karel. Dějiny českého a československého práva do roku 1945. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-39-4. s. 173

Tereziánský katastr vznikl proto, že má svůj původ právě z dob panování Marie Terezie a byl pro dvě zdokonalení rustikálního katastru, tedy dědičného nájmu poddaných a jejich pronajaté půdy. V katastru je i zmínka o bonitě půdy, tedy způsobilosti pro vydávání výnosu plodin, které se v ní pěstují a závisí na povaze a poloze takové půdy.⁸⁰ Je rozdělen do dvou fází:

1. První Tereziánský katastr rustikální je označován také pod názvem „Třetí berní rula“ a k jeho zrodu docházelo v období let 1741-1748. Nejednalo se ale o přesný katastr, protože do něj bylo zaznamenáváno vše spojené se selskou půdou, včetně lesů. Odstraňoval také jen vybrané závady spojené s bonitou, které berní rula měla. K výměře daní poddaných fungoval až do roku 1748.
2. Druhý Tereziánský katastr rustikální navazoval svým označením na předchozí a říkalo se mu tedy „Čtvrtá berní rula“. Pochází z roku 1757 a kvůli své přesnější úpravě, kde byla zařazena poddanská (rustikální) a svobodná (dominikální) půda, byl i více spravedlivý k vybírání daní. Došlo i k dobrému rozdělení bonity půdy, která byla rozložena do osmi kategorií a to podle toho, jaká byla úrodnost.⁸¹

Patenty z dob vlády Marie Terezie, které byly významné pro lesy v českých zemích, můžeme zmínit hned tři. K vydání prvního došlo dne 5. května roku 1754 pod názvem „Císařský královský patent lesů a dříví, ustanovení v království Českém se týkající“. O půl roku později byl následován dalším, který je ze dne 23. listopadu 1754 vydán pro Moravu a je po obsahové stránce prakticky stejný. Poslední vznikl až v roce 1756, konkrétně platil pro Slezsko a byl vydán 20. března tohoto zmíněného roku.

Řády obsahovaly mnoho ustanovení, jako například:

- Prodej dříví z městského lesa musel být povolen nadřízenou instancí,
- správa městských lesů a vykazovaná těžba byla dána do správy vrchnostenským úředníkům, kteří k tomu byli určeni,
- dřevo určené k užitku a stavbám bylo zakázané prodávat jako palivové,

⁸⁰ Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. V Praze: J. Otto, 1891. sv. 4, s. 348.

⁸¹ VAŠÍČEK, Jaromír a Jiří OLIVA. Lesnická politika. V Praze: Česká zemědělská univerzita, 2017. ISBN 978-80-213-2741-2. s. 95-96

- byl zákaz hrabat mech a stelivo,
- každý kraj měl mít zvláštní komisi, která vyzkoušela mladé začínající lesníky,
- v lesích nesměly být zbytečné cesty, kde nebyly stromy.

Důležitých ustanovení bylo spoustu, ale lesní řády se v praxi uplatňovaly značně problémově, protože nebyly úplně vítány. Všechna území se jimi rozhodně neřídila, proto bylo nutné jejich dodržování kontrolovat a stále je vylepšovat. Protože lesy nebyly v dobrém stavu ani po vydání lesních řádů, tak se až do roku 1848 odborníci na lesnictví pokoušeli o jejich reformování. Objem dříví, hlavně toho stavebního, byl ale stále nedostačující k potřebám obyvatel. Nebylo ho dostatek ani jako paliva. Vysoký nedostatek dokazuje i nařízení vydané Josefem II., které zakazovalo pohřbívat zemřelé občany do dřevěné rakve.⁸²

2.1.2. Patent a katastr Josefa II.

K nejvýznamnějším reformám, které Josef II. vydal, patří určitě i patent na zrušení nevolnictví z dne 1. listopadu 1781, díky kterému bylo nevolnictví nahrazené poddanstvím. Šlechta nebyla ochotná z dosavadních řádů ustupovat a měla zájem, aby byla zachována závislost sedláků na vrchnosti. Jakýkoliv ústupek by připustila udělat jen v případě, že by to pro ni bylo prospěšné. Podmínky pro život byly pro poddané sedláky v různých oblastech rozdílné a jejich práva nebyla stejná. Všichni z řad sedláků byli připoutáni k půdě, proti čemuž neměli žádnou obranu. Můžeme tedy říci, že jejich osobní svoboda v podstatě neexistovala. Právo svobodně žít a cestovat přes všechny a do všech českých a rakouských zemí, bylo rozšířeno až roku 1785. Cestování bylo povolené do Haliče. Ovšem kdyby chtěl sedlák opustit svou půdu a přesunout se mimo tyto uvedené oblasti, což byly například Uhry, mohla si vrchnost vyžádat jeho majetek, aby na jeho odchodu neutrpěla ztrátu.⁸³ Změna poměrů ve společnosti znamenala i důležitý fakt, že poddaný pro svůj odchod nebyl nucen žádat souhlasu vrchnosti. Pokud chtěl odejít, prostě mohl. Nebylo se třeba ani dožadovat svolení pro uzavření sňatku s obyvatelem, který nežil na stejném panství. Pokud například měli zájem na tom, aby jejich děti měly lepší život,

⁸² VAŠÍČEK, Jaromír a Jiří OLIVA. Lesnická politika. V Praze: Česká zemědělská univerzita, 2017. ISBN 978-80-213-2741-2. s. 98-99

⁸³ ADAMOVÁ, Karolina a Ladislav SOUKUP. Prameny k dějinám práva v českých zemích. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. Dokumenty (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-271-4. s. 168

mohli je poddaní kvůli této změně dát svobodně do učení řemesel, nebo na studia. Dalším významným faktorem byla i příležitost vykoupení se z poddanství.⁸⁴

Při vládnutí Josefa II. byl vydán i jeho katastr, tzv. Josefský katastr. Patentem, který byl vydán dne 20. dubna 1785, nařizoval Josef II. vypracovat katastr, který by se stal stabilním článkem tehdejší společnosti. Nejdříve muselo dojít k šetření v lesích, aby mohl být rozdělen do lesních tratí. Rozdělení označovala topografická čísla, která vytvářela lepší orientaci. Celé teritorium země poté katastr rozdělil do tzv. katastrálních obcí. Posun nastal i v otázce daní, když se měl danit jejich výnos, který byl získán z poddanské, obecní, městské a panské půdy. Vlastníkům lesů připadala dále povinnost nechat si od odborného znalce odhadnout, kolik mu bude lesní půda vynášet peněz. Aby nedocházelo k nečestnému jednání, tak měly být odhady porovnávány s průměrem, který byl sestavován z účetních knih posledních 9 let. Ale protože nikdo nechtěl platit zbytečně vysoké daně a každý majitel chtěl ušetřit, snažili se všichni o co možná největší a nejméně nápadné snížení výnosů z lesů. Vysoké daně by pak měly jako další následek nutné zvýšení těžby a tím i daleko větší investování do lesního hospodářství. Snížit daně ale nebylo tak úplně jednoduché, protože daňová přízná byla pod kontrolou a tu prováděla revizní komise.⁸⁵

2.2 Okolnosti spojené s vydáním lesního řádu pro Čechy

Po nástupu Marie Terezie k moci, doznaly české země značných změn spojené se zákonodárstvím. Nutnost úpravy lesního hospodaření byla stále větší, proto mělo dojít ke vzniku lesního řádu. K vytvoření této zásadní památky byl vybrán významný český lesník František Rang.⁸⁶ Potřebu dříví pocíťovaly hlavně báňské, hutní a další průmyslové podniky, které ho spotřebovávaly ve svém provozu. Bylo pro ně nutné, aby se jim dostávalo neustálého zásobování dřívím. Roku 1749 došlo k podání návrhu, který doporučoval zastavení vyvážení dřeva do Saska a výsledkem měla být zlepšená situace lesního hospodářství v Čechách. Návrh také obsahoval připomínku, aby byla zavedena úspora dřeva a byl dán větší důraz v péči o lesy jako celku. Bohužel z této snahy nevzešel žádný užitek, ale

⁸⁴ VAŠÍČEK, Jaromír a Jiří OLIVA. Lesnická politika. V Praze: Česká zemědělská univerzita, 2017. ISBN 978-80-213-2741-2. s. 99

⁸⁵ VAŠÍČEK, Jaromír a Jiří OLIVA. Lesnická politika. V Praze: Česká zemědělská univerzita, 2017. ISBN 978-80-213-2741-2. s. 99

⁸⁶ CEMPÍREK, Martin. Vývoj právní úpravy lesů. Ostrava: Key Publishing, 2013. Monografie (Key Publishing). ISBN 978-80-87475-31-7. s. 23

znamenal to alespoň upozornění na zhoršující se situaci s nedostatkem dříví, jež se musela začít neodkladně řešit.⁸⁷

Značná nelibost pro vydání lesního řádu a tím i omezení využití lesů, vycházela hlavně od vrchnosti, což si dobře uvědomovali i ve Vídni. Proto se vídeňská vládní místa rozhodla pro použití náhradních zdrojů místo dříví, čímž bylo minerální uhlí. V oboru stavebnictví mělo dojít k používání kamene a cihel. Jenže takové kroky nemohly pomoci celé situaci bez právního podkladu, a proto poručila Marie Terezie v závěrečné části svého reskriptu ze dne 21. července 1753, který byl vytvářen z důvodu nedostačujícího stavu dříví, aby v Praze, Brně a Opavě vypracovali návrh zemského lesního řádu.⁸⁸

S dopomocí lesmistra Ranga, který měl ve své správě Chlumecké lesy, došlo v Praze ke zpracování konceptu lesního řádu. Ten byl z kraje roku 1754 poslán do Vídně, kde měl být projednán. Jelikož šlo o velmi zdařilý návrh, byl bez jakéhokoliv zásahu schválen. Jako patent byl, tento lesní řád pro Čechy, uveřejněn 5. dubna 1754.⁸⁹ Jako zásadní se jeví především přímo úvodní kapitola, která vyzdvihuje nutnost k zastavení kácení lesů, aby tak mohlo být předejito stavu, který by se stal neúnosným. K jeho vydání se vztahoval i nekompromisní zákaz samovolného ruinování lesa a to se vztahovalo na panské, městské, obecní i poddanské lesy.⁹⁰

Lesní řád dával sice majiteli lesa příslib, že jeho území bude ochráněno a nedojde k jeho zdevastování, ale s ním se nesla i omezenost, protože vlastník byl donucen k zalesňování vykáceného území. Jeho starost o svůj majetek měla zajistit lepší budoucnost lesů. Ke kácení zalesněných ploch mělo docházet v rozmezí měsíců od listopadu do února. Dříví se mělo okamžitě zpracovat a vyvézt pryč. Tím mělo dojít ke správné přípravě pro obnovu lesa. Les měl mimo vytyčené měsíce odpočívat. K tomu sloužila i kontrolovaná roční spotřeba. K porušení těchto pravidel bylo možné přistoupit jen v krajních situacích, jako byl požár, povodně a další případy, kterým nešlo předejít. V horách pak byla těžba upravena v zájmu klimatických podmínek. Protože v zimě byly hory pokryty

⁸⁷ NOŽIČKA, Josef. 1957. Přehled vývoje našich lesů. Praha: Státní zemědělské nakladatelství. Lesnická knihovna. Velká řada. s. 189

⁸⁸ NOŽIČKA, Josef. 1957. Přehled vývoje našich lesů. Praha: Státní zemědělské nakladatelství. Lesnická knihovna. Velká řada. s. 189

⁸⁹ CEMPÍREK, Martin. Vývoj právní úpravy lesů. Ostrava: Key Publishing, 2013. Monografie (Key Publishing). ISBN 978-80-87475-31-7. s. 23

⁹⁰ NOŽIČKA, Josef. 1957. Přehled vývoje našich lesů. Praha: Státní zemědělské nakladatelství. Lesnická knihovna. Velká řada. s. 189-190

velkým množstvím sněhu, kácelo se až tehdy, když se bylo možné dostat do lesa.⁹¹

Hlavní důvod nedostatečného množství dřeva byl zpozorován kvůli špatnému hospodaření městských, obecních i poddanských lesů. Proto byla do lesního řádu zanesena specifická ustanovení, v nichž byli měšťané odsuzováni za to, jak se zachovali k jejich nejhezčím lesům. Poddaným je poté vytknuto kradení v jejich vlastním lese, ale i těch vrchnosti. Se zavedením lesního řádu ale neměly trpět obce a poddaní nemožností užívání jejich lesů, ze kterých odváděli státu daně, nicméně se mělo dřívím šetřit, a proto nesmělo docházet k prodeji bez řádného povolení. Povinnost šetřit bylo především dřevem určeným pro stavbu, které se nacházelo přímo v městských a obecních lesech. Na palivo bylo poté určeno v první řadě dříví z přestárých a vadných kmenů. Značně velkou spotřebou zatěžovaly tento systém i železárny a sklárny. Zatímco železárny spotřebovávaly dřevěné uhlí, u skláren to bylo uhlí i popel. Proto bylo v řádu zaneseno, aby se k pálení uhlí i popela používalo hlavně dřevo polomové.⁹²

2.2.1 František Rang – původce zákonodárství lesa

Člověk, který dal základy lesnímu zákonodárství. Tak by se dal charakterizovat František Rang. Učil se nejen na württemberském dvoře, ale také v Dolních Rakousích. Toto školení u něj položilo základ pro vytvoření jeho názoru, kde usiluje o celkové uspořádání lesního hospodářství, které se má oprostít od myslivosti.⁹³

Doba, ve které žil, byla hodně nakloněna reformám. Nahrávalo mu i jeho postavení ve společnosti, kde byl zaměstnancem nejvyššího lovcího království Českého. Stal se velmi oblíbeným pro Karla VI. a v libosti ho měla taktéž Marie Terezie. Rangovi byl svěřen do rukou úkol vypracování Lesního řádu pro Čechy, který je dále rozveden v dalších kapitolách. Tímto patentem mělo dojít ke změnám v lesním hospodářství a s ním měla přijít i lepší kvalifikace lesních zaměstnanců. Stejný patent byl vydán i pro Moravu, konkrétně se tak stalo 23. listopadu 1754. Ve spojitosti se Slezskem se s jeho publikací čekalo až do roku

⁹¹ NOŽIČKA, Josef. 1957. Přehled vývoje našich lesů. Praha: Státní zemědělské nakladatelství. Lesnická knihovna. Velká řada. s. 190

⁹² NOŽIČKA, Josef. 1957. Přehled vývoje našich lesů. Praha: Státní zemědělské nakladatelství. Lesnická knihovna. Velká řada. s. 190-192

⁹³ FRÍČ, Jan. Velké vzory našeho lesnictví. Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1958. Lesnická knihovna (Státní zemědělské nakladatelství). s. 8-9

1756. Dne 19. prosince 1769 se ho dočkalo i Slovensko a to již s drobnými vylepšeními.⁹⁴

Tento lesní patent platil s různými doplňky, které do něj vkládal sám Rang, až do roku 1848. Rang nepolevoval ve svém snažení o moderní organizovanost lesů. Rangovy instrukce měly být propagovány dále, proto v roce 1768 svoji příručku přepracoval a doplnil ji o poučení o lesní síji, společně se zpracováním lesního dřeva. České gubernium poté roku 1770 vydalo doporučení pro Marii Terezii, aby tuto příručku podepsala a schválila. Rang poté dostal za zásluhy o zlepšení stavu lesního hospodářství nejvyšší pochvalu. Z dochovaných záznamů je patrné, že Rang byl velmi uznávaným odborníkem a jeho názory byly všemi uznávány, protože dokázal zmodernizovat lesní hospodářství.⁹⁵

2.2.2 Pěstování lesů z pohledu lesního řádu

S příchodem lesního řádu byl předpoklad, že všichni vlastníci se o svůj vlastní les budou starat řádně, hlavně kvůli vlastnímu zájmu. Kdyby tomu tak nebylo, pak by mohl jakýkoliv rok, který by nebyl z pohledu pěstování dokonalý, znamenat budoucí ztrátu prospěchu z lesa. Tudíž měla být jakákoliv vykácená mýtina pročištěna a chráněna před všemi nežádoucími vlivy. K zlepšení situace přispívalo i to, že kdyby se náhodou některý z majitelů nechtěl o správné obnovování lesů starat, pak k tomu byl donucen. Výstrahou jim bylo i nařízení, že pokud by nedbali plnit správně svou povinnost, byli ustanoveni lesní zaměstnanci, kteří dostali takový les do správy a zavedli v něm správný směr, kterým se mělo hospodaření ubírat. Majitelé lesa je poté za trest museli za tento úkon platit. V lesním řádu bylo pamatováno i na poškození lesa, který způsobilo pasení dobytka. Důrazně upozorňováno bylo zvláště na ovce, které okusovaly mladé výhonky, z kterých nemohly růst tolik potřebné stromy. Chování a pastva dobytka však nemohlo být zakazováno, protože sloužilo obyvatelům pro jejich obživu. Ale vrchností mělo být kontrolováno a zařízeno, aby se dobytek nemohl pást v místech, kde stromy nedosahovaly takové výšky, která by zabránila v jejich ničení.⁹⁶

⁹⁴ FRÍČ, Jan. Velké vzory našeho lesnictví. Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1958. Lesnická knihovna (Státní zemědělské nakladatelství). s. 8-9

⁹⁵ FRÍČ, Jan. Velké vzory našeho lesnictví. Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1958. Lesnická knihovna (Státní zemědělské nakladatelství). s. 9-13

⁹⁶ NOŽÍČKA, Josef. 1957. Přehled vývoje našich lesů. Praha: Státní zemědělské nakladatelství. Lesnická knihovna. Velká řada. s. 193

Situace byla opravdu vážná, a proto bylo nutné dbát na každý detail. V jehličnatých lesích došlo dokonce k zákazu hrabání mechu, který zakrýval kořeny stromu a chránil ho před poškozením. Další na řadě byla úprava a ořezávání větví ze stromů, k čemuž smělo docházet pouze u stromů listnatých, nikoliv u těch jehličnatých, kterým to mohlo uškodit. Dále došlo i na zrušení cest, které byly považovány za nepotřebné, protože mohly zabírat území, které mohlo být pokryté stromy. Nový lesní řád s sebou přinesl i další zákazy, které směřovaly k obyvatelům, jako tomu byl zákaz stavění dřevěných plotů. Na co ovšem byl lesní řád krátký a prozatím nenašel cestu k řešení, bylo usychání stromů. Jak předcházet tomuto jevu nebylo sice známo, přesto řešení existovala. Proto byla-li velikost této újmy v takových rozměrech, které se zdály jako nepatrné, mělo dojít k brzkému pokácení postiženého kmene. Pokud se jednalo o problém větších rozměrů a usychání lesů se šířilo po velké části území, pak se měly vykopat velké jámy mezi lesem suchým a zdravým. Důvod k tomu byl prostý, v této době byla totiž domněnka, že škůdce se šíří skrze kořeny stromů a tímto prostředkem se přetrhaly vazby mezi stromy a nemohl být nakažen celý les.⁹⁷

Majitelé lesů se prali i s potížemi spojenými s požáry v lesích, které vždy zapříčinily značné škody. Došlo tedy k omezení zakládání ohňů v oblastech lesa. V něm se tedy mohl ohřát člověk jen v době od sv. Jiří do sv. Havla. I toto nařízení v sobě mělo odchylku a to pro zimní měsíce, kdy měli k rozdělení ohně povolení dělníci pracující v lese, ale s podmínkou, že založený oheň řádně uhasí. I tak se tedy předcházelo zbytečným ztrátám nedostatku dřeva. Podobně se tomu mělo docílit i prostřednictvím změny ve stavbě domů a mostů. Těm už nemělo jako základní jednotka sloužit dřevo, nýbrž to měl být kámen. Spotřeba dřeva s dopomocí těchto přísnějších nařízení mohla klesnout a stát se alespoň lehce udržitelnou do budoucích let. Závěrečná ustanovení lesního řádu jsou věnována těm, kteří by se jeho pravidly nechtěli řídit. Trestem za přestupky byly finanční pokuty. Pokud by ani ty nebyly dostatečnou výstrahou, mohlo být vlastníkovu jeho území zabaveno a bylo předáno do rukou řádného hospodáře.⁹⁸

Klíčovou součástí lesního řádu byl i jeho dozor. Ten měly ve své moci v Čechách krajské úřady. Krajsští hejtmani byli pověřeni společně s tímto úkolem také provádět inspekční cesty, při kterých měli zaznamenávat, v jakém stavu se

⁹⁷ NOŽIČKA, Josef. 1957. Přehled vývoje našich lesů. Praha: Státní zemědělské nakladatelství. Lesnická knihovna. Velká řada. s. 193-194

⁹⁸ NOŽIČKA, Josef. 1957. Přehled vývoje našich lesů. Praha: Státní zemědělské nakladatelství. Lesnická knihovna. Velká řada. s. 193-94

lesy nachází. Závady, které mohli vyřešit sami, nemuseli nikterak interpretovat svým nadřízeným. V případech, kde si nevěděli rady a nemohli docílit jejich odstranění po vlastní ose, předali representaci, která ho postoupila zvláštní komisi, která byla určena k vyřizování záležitostí panovníka a šlechty. Ta poté měla tu pravomoc, kdy učinila v dané věci rozhodnutí.⁹⁹

Vedoucí pracovníci ve Vídni byli dobře srozuměni s nastalou situací lesů, proto podle nich bylo nutné splnit hlavní poselství lesního řádu. Tím byla snaha o záchranu stromů a dojít k cíli povznést lesy na lepší úroveň. K tomu bylo ale také nutné na tuto myšlenkovou rovinu dostat i vrchnost, která musela pochopit, že jejím hlavním cílem má být lepší péče o správné hospodaření. Přispět k úspěchu této myšlenky museli i lesní zaměstnanci, kteří se museli vzdělávat v dané problematice a mít správné zkušenosti a nutnou kvalifikaci. I proto se nařizovalo zaměstnávání pouze zkušených lesníků v lesní službě. To ale nebylo možné, protože tolik zkušených pracovníků neexistovalo. To znamenalo přijímat i ty méně zkušené, kteří na získání potřebných vědomostí měli pouze tři roky. Když by nesplnili požadavky, o funkci přišli.¹⁰⁰

V lesním řádu nebylo upřesněno pěstování lesa, těžby a úprava lesního hospodářství. Pouze dal dohromady zásady pro správu lesa v zákonné podobě. I z tohoto důvodu k němu byl vytvořen dodatek, který obsahoval instrukce spojené s pěstováním, zvelebením a zachováním lesa. V něm si každý z lesníků mohl najít vlastní způsob, jak bude své hospodaření vykonávat. Samozřejmě, že se nejednalo o bezchybné dílo, ale lesní řád pro Čechy je právem ukazován jako velmi průlomové dílo, které obrovsky pomohlo k vylepšení a zviditelnění lesního hospodářství.¹⁰¹

2.3. Morava a Slezsko – vydané Lesní řády

Lesní řád, který byl určený pro Čechy, se zároveň stal předlohou pro Moravu a Slezsko. Brněnská representace a komora tento text využila k vytvoření konceptu svého lesního řádu, který měl být určen pro Moravu. Ten poté zaslala ke schválení do Vídně, kde byl i přes některé změny dne 23. listopadu 1754 schválen a vyhlášen. Ve Slezsku se postup trochu zkomplikoval a vytvoření

⁹⁹ NOŽIČKA, Josef. 1957. Přehled vývoje našich lesů. Praha: Státní zemědělské nakladatelství. Lesnická knihovna. Velká řada. s. 194

¹⁰⁰ NOŽIČKA, Josef. 1957. Přehled vývoje našich lesů. Praha: Státní zemědělské nakladatelství. Lesnická knihovna. Velká řada. s. 194-195

¹⁰¹ NOŽIČKA, Josef. 1957. Přehled vývoje našich lesů. Praha: Státní zemědělské nakladatelství. Lesnická knihovna. Velká řada. s. 195

probíhalo rozdílně. Opavská representace a komora chtěla znát názor jednotlivých knížectví. Od jednoho z nich, konkrétně niského zemského staršího Mükusche, vzešlo doporučení, aby byl zpracováním návrhu pověřen zkušený lesník. Tím se tedy stal nadlesní Josef Hannig.¹⁰²

Mükusch také sám připravil návrh lesního řádu a to 16. září 1753. V něm si kladl za cíl zabezpečení dostatečného množství palivového dřeva. A společně s tím i dříví pro stavební účely. Úvodní část zahrnovala i fakt, že v oblasti Jesenicka je pro zdejší obyvatele zboží vyrobené ze dřeva hlavním živobytím. K reskriptu se vyjádřili i další, kteří přidali své návrhy na zlepšení situace kolem lesního hospodářství. Jedním z nich byl i zemský starší Jan František z Johnsfeldu, který byl značně rozčarovaný z vyvážení dříví. Přidal také podnět, kde vyjadřoval názor ohledně dvorků a zahrad, které podle něj měly být ohraničeny kamennými ploty, protože dosud byly budovány ze dřeva. Nelíbilo se mu ani používání dřeva na střechy. Ty měly být pokryty slámou. Dřevěné střechy by se používaly jen v horách, kde byla sláma nedostatkovým zbožím. Zajímavou připomínku připojil i Rudolf Cselesta, ve které zmiňoval vhodnost půdy pro výsadbu stromů. Také doporučil obyvatelům v domě postavit kamna, která měla sloužit jako náhrada za ohniště. A přidávali se i další, kteří připojovali své názory. V pozadí nezůstaly ani úřady.¹⁰³

Podle ústředního úřadu pro obchody v zahraničí bylo největší riziko skryté ve vyvážení dřeva do Pruského Slezska. Proto podle něj bylo rozumnějším řešením vývoz omezit. Opavská representace a komora společně všechny postřehy pečlivě zvážily. Nicméně nevymyslely svůj vlastní lesní řád, ale všechny připomínky utřídily a podaly k jeho základu svoje vyjádření, ke kterému připojily sebekritický názor na špatnou situaci lesního hospodaření ve Slezsku. Úplně první a nejzákladnější opatření ke spáse lesů bylo vnímáno zajištění plynulého trvání lesa. Jako další bylo na řadě ustanovení o mýcení dřeva, které bylo staré a vadné. To mělo své využití nalézat především k pálení uhlí. Spolu s dalšími náměty a připomínkami byl návrh poslán dne 9. února 1754 do Vídně. Protože v něm nebyly splněny kladené požadavky a především vyšel lesní řád pro Čechy, tak bylo úředníky pracujícími ve Vídni doporučeno, aby byl použitý lesní řád pro Čechy i ve Slezsku. Marií Terezií byl v reskriptu ze dne 22. ledna 1755 český

¹⁰² NOŽIČKA, Josef. 1957. Přehled vývoje našich lesů. Praha: Státní zemědělské nakladatelství. Lesnická knihovna. Velká řada. s. 195

¹⁰³ NOŽIČKA, Josef. 1957. Přehled vývoje našich lesů. Praha: Státní zemědělské nakladatelství. Lesnická knihovna. Velká řada. s. 195-197

lesní řád odeslán do Opavy jako vzor, který měl posloužit k vytvoření definitivního návrhu lesního řádu. Po jeho upravení a přidání nových připomínek, byl dne 24. ledna 1756 odeslán do Vídně s přesvědčením, že již bude schválen. K tomu také došlo, i když přes mírné úpravy. V tu chvíli už nic nebránilo tomu, aby byl dne 20. března 1756 vytištěn a publikován na celém území Slezska.¹⁰⁴

Jako asi nic, i lesní řád nebyl naprosto dokonalý a měl v sobě i šedá místa, kterých se dalo využít ve vlastní prospěch. Například na Moravě vrchnost využívala odchylek k možnosti neplacení pokut, když si mohla zažádat o prodloužení doby, která byla vyměřená ke kácení a posléze vyvážení dříví z lesů. I když asi nikdy není možné vymýt všechno špatné, co se děje, přeci jenom vypracování a zavedení lesního řádu do hospodaření a nakládání s lesy, posunulo kupředu ochranu a správu státního dozoru nad tímto bohatstvím.¹⁰⁵

2.4. Zlepšení a přetvoření lesního řádu v období 1798 – 1848

Konec 18. století s sebou nesl názory, že musí dojít k nahrazení lesních řádů z let 1754-1756, protože již byly naprosto nevyhovující a bylo nutné dojít k vydání nových zákonných předpisů. Cíl se zdál být jednoznačný, totiž vytvoření nových a účinnějších ustanovení, pro zvýšení ochrany před ničením lesního bohatství. Mělo s tím dojít i k povznesení lesního hospodářství, které by vycházelo z vědy o lesích, která se vyvíjela moderním směrem. A protože pokrok nejde zastavit, bylo v roce 1798 ve Vídni přistoupeno k rozhodnutí, které podporovalo změnu zastaralých lesních řádů, které platily v českých zemích. Guberniální úřady v Praze a Brně proto měly za úkol společně s odborníky na lesy, především s těmi, kteří byli zaměstnáni státem, dojít ke společnému řešení a přepracování lesních řádů.¹⁰⁶

Zajímavá byla pro vývoj nového lesního řádu anketa, která byla pro tento účel v roce 1798 vytvořena na Moravě a ve Slezsku. Moravsko-slezské gubernium 3. února téhož roku odeslala oběžník do všech krajských úřadů, které patřily pod Moravu a Slezsko. Tím byli vybídnuti všichni, kdo byli považováni za odborníky v lesnictví, aby gubernium informovali svými postřehy, v čem by měly být moravský lesní řád z roku 1754 a slezský z roku 1756 inovovány. K tomu byl

¹⁰⁴ NOŽIČKA, Josef. 1957. Přehled vývoje našich lesů. Praha: Státní zemědělské nakladatelství. Lesnická knihovna. Velká řada. s. 196-198

¹⁰⁵ NOŽIČKA, Josef. 1957. Přehled vývoje našich lesů. Praha: Státní zemědělské nakladatelství. Lesnická knihovna. Velká řada. s. 198-199

¹⁰⁶ NOŽIČKA, Josef. 1957. Přehled vývoje našich lesů. Praha: Státní zemědělské nakladatelství. Lesnická knihovna. Velká řada. s. 203-204

i předpoklad, že vymyslí nový koncept, který povede k modernějšímu pojetí v rozvoji lesního bohatství. Ankety se nakonec zúčastnilo dohromady 57 lesníků z Moravy a Slezska. Větší zastoupení měla Morava, konkrétně 48. Ze Slezska to pak bylo zbývajících 9.¹⁰⁷

Sešlo se mnoho zajímavých názorů, které měly být vneseny do nového lesního řádu, nicméně jeden z těch nejzajímavějších přinesl Tomáš Keller. Ten přinesl na tu dobu opravdu inovativní myšlenku, kdy navrhoval zřízení speciálního úřadu pro každou zemi zvlášť. Takový úřad by se zabýval pouze tím, jak zachraňovat a zkvalitňovat lesy ve svěřené zemi. Měl by i funkci dohledu nad těžbou a spravoval evidenci všech lesů v oblasti své působnosti. Aby mohl práci vykonávat co nejpečlivěji, mělo mu být dopřáno vše, o co by si zažádal. To tedy zahrnovalo podrobné mapy a soupis všech lesů s informacemi o poloze, hranicích, druhů stromů, které tam rostly a vším ostatním, co k lesu patřilo. Současně měl každý rok dostat zprávy o těžbě dřeva v každém lese dané země. V jeho pravomoci by taktéž bylo posouzení, jestli těžba odpovídá dané výměře a stavu dřevin. S tím by mu náležela povinnost zjištění, jestli běžná těžba zvládne pokrývat veškerou spotřebu země, nebo by muselo dojít ke zvětšení ploch, které by pomohly případné ztráty dorovnat.¹⁰⁸

Tato anketa přinesla spoustu zajímavých pohledů a možností k vyřešení situace, ale i přes to nebylo vyslyšeno volání po zavedení nového lesního řádu. Věci se daly do pohybu až počátkem 19. století, když byl vydán lesní patent pro Dolní Rakousy, konkrétně to bylo 1. července 1813. To nahrávalo možnosti, že se konečně české země dočkají času, kdy po úmorném snažení dojde k vydání lesního patentu pro Čechy. Nestalo se tak a i přes souhlas Čech a Brna, kde o tuto inovaci velmi stáli, nebyla tato akce nikdy dovedena do úspěšného konce. Až dne 16. února 1839 došlo k nařízení, kde dal císař pokyn k seskupení všech předpisů týkajících se lesů. Z těch dal poté vyhlásit pouze ty, které byly nezbytně nutné. Řízení lesa pod dohledem státu bylo až do revolučního roku 1848 omezeno na pouhé prohlídky lesů. Krajské úřady nedisponovaly lesními odborníky, a proto se nebylo čemu divit, že lesy nemohly být spravovány tak kvalitně a dohled nad svěřeným územím byl daleko složitější. V otázce tohoto dohledu se nicméně jednalo jen o určené lesy, kterými byly oblasti sloužící k vývozu dřeva do cizích

¹⁰⁷ NOŽIČKA, Josef. 1957. Přehled vývoje našich lesů. Praha: Státní zemědělské nakladatelství. Lesnická knihovna. Velká řada. s. 203-204

¹⁰⁸ NOŽIČKA, Josef. 1957. Přehled vývoje našich lesů. Praha: Státní zemědělské nakladatelství. Lesnická knihovna. Velká řada. s. 205

zemí, odhalování lesů pro zřízení nových skláren, železáren a dalších pro jiné účely, z nichž měl prosperovat stát.¹⁰⁹

2.5. Zrušení robotního patentu spojené se zákonodárstvím lesa

Rok 1848, který se také označuje jako revoluční, byl důležitým kvůli zrušení institutu poddanství. Ferdinandem V. proto 28. března 1848 po důkladných konzultacích s vládou a šlechtou došlo k vydání patentu, který zaručoval zrušení náhrady za robotní povinnosti a to nejdéle do roka. Říšský sněm ve Vídni proto v srpnu 1848 jednal o zrušení roboty. Všichni si dobře uvědomovali, že záležitosti spojené s rolníky musí být vyřešeny, ale vláda předpokládala, že sněmem bude přijat pouze obecný zákon, který upraví zrušení roboty a teprve až poté bude přistoupeno k upřesnění zákonodárství země. To se nestalo a sněm došel k závěru, že text zákona přijme v plném rozsahu a země se do něj už nebudou moci vměšovat. To nebylo přijato dobře a i když Hans Kudlich podal návrh na zrušení roboty bez náhrady, sněm i přes to rozhodl jinak, a to o zrušení povinností za úhradu pro vlastníky půdy. Součástí zákona, který Ferdinand V. 7. září 1848 vydal za svůj vlastní patent, bylo i výsledné jednání sněmu. Tento patent pak byl vyhlášen a považován za platný pro veškeré neuherské země. Tímto zákonem bylo zrušeno poddanství, které zapříčinilo i konec správy vrchnosti. Jako náhrada za tento státní institut byl vznik nového správního systému. Patentem bylo také stanoveno pokračování vrchnostenských úřadů, které měly fungovat, než dojde k zřízení úřadů, které bude kontrolovat stát. To vše samozřejmě na náklady státu. Ohledně lesa se v tomto nařízení hovoří v části sedmé, kde je ujednáno, že se dříví z něj může brát bez náhrady. Pro poddané také skončila povinnost v pohostinství, kdy došlo ke zrušení nařízení, že by pivo a kořalku musí brát jen od vrchnosti.¹¹⁰

Rok 1848, díky zrušení robotních povinností, znamenal pro poddané velký krok k lepšímu, protože došlo i k obměně uspořádání ve veřejné správě. Nově bylo zřízené ministerstvo zemědělství ve Vídni, kterému připadl opravdu nezáviděníhodný úkol spojený s vydáním nového lesního zákona. Touto otázkou se měl zabývat již první zemědělský kongres, který byl svolán do Rakouska roku 1849. Zde odpovědný pracovník ministerstva zemědělství vylíčil pravidla nového

¹⁰⁹ NOŽIČKA, Josef. 1957. Přehled vývoje našich lesů. Praha: Státní zemědělské nakladatelství. Lesnická knihovna. Velká řada. s. 205-207

¹¹⁰ ADAMOVÁ, Karolína a Ladislav SOUKUP. Prameny k dějinám práva v českých zemích. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. Dokumenty (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-271-4. s. 173-174

lesního zákona, ve kterém bylo uvedeno zavedení státního dozoru nad soukromníky. Tento způsob zaručoval postup k rozvoji lesního hospodaření, nad čímž měli bdít státní úředníci, kteří byli dosazeni do úřadů pro správu lesa. Proti takovému postupu se vymezovali velkostatkáři, kteří si nechtěli nechat zasahovat do vlastnických práv, v čemž jim musel každý rozumět. V zákoně však zůstala povinnost ustanovit lesní hospodáře pro les s výměrou, která je stanovena zákonem země.¹¹¹

¹¹¹ NOŽIČKA, Josef. 1957. Přehled vývoje našich lesů. Praha: Státní zemědělské nakladatelství. Lesnická knihovna. Velká řada. s. 367

3. Právní úprava lesnictví od poloviny 19. Století do roku 1918

3.1. Cesta k vytvoření nového lesního zákona

Dozor nad lesy byl pro společnost jedním z hlavních témat, a proto bylo nutné dojít k vytvoření zákona na ochranu lesa. Stát chtěl dostat pod svou kontrolu soukromé lesy, a tak se dal již začátkem 19. století do práce s vytvořením nového lesního zákona.¹¹² Důležitou součástí vývoje nové legislativy byly tereziánské patenty, které se staly potřebným základem pro zlepšení ochrany lesů do dalších let. Nový lesní zákon měl dát směr k využití lesů pro celou zemi a v tom měl spočívat hlavní rozdíl proti pokusům z dřívějších let, které byly mířeny především na místní působnost.¹¹³ I proto byl nový lesní zákon z roku 1852 po zásluze považován za průlomový pro vývoj práva v lesnictví. České země ho poté v zimě přijaly císařským patentem 3. prosince 1852 pod číslem 250 říšského zákona.¹¹⁴

Neúnosně se zvyšující spotřeba dřeva však postupně vedla v 18. a 19. století k založení rozsáhlých smrkových a borových porostů. Tyto jednotné rostliny daly možnost univerzálně používat smrkové dřevo a tím si zajistit velmi značný peněžní prospěch. To byl klíč k rozmachu našeho hospodářství v českých zemích. Problémem se stal příchod třicátých let 19. století, který s sebou přinesl další vlnu nepříjemností s nesmíšenými porosty. Vlivní čeští lesníci na tento fakt upozorňovali a chtěli s nastalou situací něco udělat. Tím, kdo nabízel řešení, byl i Jan Heyrovský, který se stal jedním z významných a pokrokových mužů v oboru lesnictví 19. Století.¹¹⁵

3.1.1 Jan Heyrovský – lesník a reformátor

Jednalo se o muže se vskutku velkými znalostmi, který byl vynikajícím lesníkem, starajícím se o své svěřené území, ale i člověkem, který zasahoval do dění ve veřejné sféře. Zastával postoj, že obnovovat lesy by se mělo přirozenou cestou, protože to podle něj byl ten nejlepší způsob, který pomáhal i přírodě.

¹¹² CEMPÍREK, Martin. Vývoj právní úpravy lesů. Ostrava: Key Publishing, 2013. Monografie (Key Publishing). ISBN 978-80-87475-31-7. s. 29

¹¹³ VAŠÍČEK, Jaromír a Jiří OLIVA. Lesnická politika. V Praze: Česká zemědělská univerzita, 2017. ISBN 978-80-213-2741-2. s. 27

¹¹⁴ CEMPÍREK, Martin. Vývoj právní úpravy lesů. Ostrava: Key Publishing, 2013. Monografie (Key Publishing). ISBN 978-80-87475-31-7. s. 30

¹¹⁵ VAŠÍČEK, Jaromír a Jiří OLIVA. Lesnická politika. V Praze: Česká zemědělská univerzita, 2017. ISBN 978-80-213-2741-2. s. 27

Tvrdil, že pěstováním zemědělských plodin je znehodnocována lesní půda, a proto kritizoval lesní polaření. V roce 1848 byl u vzniku České lesnické jednoty a později byl dokonce zvolený místopředsedou tohoto úřadu. V časopise České lesnické jednoty zveřejňoval spoustu ze svých publikačních prací a od roku 1854 do roku 1864 dával do pořádku text pro lesnický a lovecký kalendář, z čehož poté vytvořil klíčovou příručku pro znalost lesnictví. V roce 1858 k tomu poté od něj vyšel dodatek, který zahrnoval informace o českých velkostatkách, které v něm byly seřazeny podle krajů. Nalezneme tam taktéž jména majitelů, rozlohu i soupis zaměstnanců lesů.¹¹⁶

Heyrovský dále zastával názor, že velkostatky by měly mít lepší zaměstnaneckou vybavenost, s kterou je možné docílit lepšího hospodaření v lesích. Menším hospodářům po sobě dokonce zanechal návod, jak lépe ošetřovat své lesy. Jeho ohromnou pozornost o lesní hospodářství dokazuje i účast ve výboru, který připravoval založení první školy, co by se v Čechách zabývala lesnictvím. Ta vznikla roku 1852 v Bělé pod Bezdězem. Není tedy divu, že byl jedním z lesníků, který se podílel a velkou měrou přispěl k chystanému lesnímu zákoníku z roku 1852.¹¹⁷

3.1.2 Vznik a důležitá ustanovení nového lesního zákona

Příkaz k nachystání lesního zákona byl dán z Vídně již roku 1843, ale svého vydání se dočkal až dne 3. prosince 1852. Jedná se o první komplexní právní úpravu v lesním hospodářství. Roku 1850 bylo ještě před jeho vydáním schváleno nařízení vydané ministerstvem zemědělství a hornictví. To nařizovalo státní zkoušky pro hospodáře lesa, aby tak mohli spravovat lesní hospodářství bez kontroly. Stejně tak byly zkoušky povinné pro lesní personál zabývající se ochranou lesa a i technickou službu, která byla zřízena jako případná pomoc. Nejdůležitější částí tohoto zákona se však jeví ustanovení, ve kterém byla vymezena zásada pro povinné zalesnění vykácených ploch. K nahrazení vykáceného porostu muselo dojít maximálně v horizontu pěti let. Dále v něm byly předpisy, které výslovně zakázaly libovolně ničit les a jakkoliv jinak přetvářet lesní půdu bez povolení příslušného úřadu. Také v něm byly články obsahující

¹¹⁶ FRIČ, Jan. Velké vzory našeho lesnictví. Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1958. Lesnická knihovna (Státní zemědělské nakladatelství). s. 80-81

¹¹⁷ FRIČ, Jan. Velké vzory našeho lesnictví. Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1958. Lesnická knihovna (Státní zemědělské nakladatelství). s. 81-82

ochranu lesa a úpravu lesních služebností. Zakazoval také dělit obecní lesy a zavedl úřední dozor nad lesy.¹¹⁸

Bylo zde ovšem i několik dalších zásad, které byly vymezeny kvůli zájmu o hospodaření v lesích. Jako byla ta, kde se přikazovalo v místech, která byla ohrožována větrem, nechat alespoň 37 metrů široký a nedokácený kraj pro ochranu porostu. Také v polohách, především v horských oblastech, pro které byla ohrožením eroze, se muselo k těžbě přistupovat opatrně. K její realizaci mělo docházet systematickými kroky a provádět se měla jen v úzkých pásech. Takto vykácené pásy však musely být okamžitě správným postupem zalesněny. Došlo i k omezujícím opatřením pro pasení dobytka i hrabání podestýlky pro hospodářská zvířata. U vrcholu lesa mohlo být k hospodářským účelům používáno jen vybraných druhů dřevin. Dále se mělo předcházet škodám způsobených na stromech v době těžby a vývozu dřeva z lesa. Pročež k této práci muselo docházet až v klidovém období rostlin.¹¹⁹

3.2. Nový lesní zákon z roku 1852

Tento lesní zákon byl dost podrobný a velmi inovativní ve svých právních předpisech. I když k jeho vydání došlo v roce 1852, tak k vydání prováděcího nařízení, které se k němu vztahuje, došlo až v roce 1873.¹²⁰ Tento lesní zákon byl rozdělen do sedmi Částek. Hned v první je upraveno rozdělení lesa tak, že:

„Lesové dělí se:

a) v lesy čili hvozdy říšské, totiž v lesy státní a takové, které se přímo spravují od úřadův státních;

b) v lesy obecní, t.j. v takové lesy a sadby lesní, ježto náležejí obcím městským a venkovským; pak

c) v lesy soukromé, t.j. v lesy jednotlivých občanů státních, rozličných řádů, klášterů, prebend a fundací, konečně takových společenství, ježto se zakládají na nějakém svazku dle práva soukromého.“¹²¹

Jak již bylo zmíněno výše, zásadní změnou bylo povinné zalesnění ploch, které byly vykáceny. V zákoně to bylo poté zaneseno § 3 zákona lesního:

¹¹⁸ NOŽIČKA, Josef. 1957. Přehled vývoje našich lesů. Praha: Státní zemědělské nakladatelství. Lesnická knihovna. Velká řada. s. 367

¹¹⁹ VAŠÍČEK, Jaromír a Jiří OLIVA. Lesnická politika. V Praze: Česká zemědělská univerzita, 2017. ISBN 978-80-213-2741-2. s. 100

¹²⁰ STANĚK, Jiří. Lesní zákon v teorii a praxi: úplné znění zákona s komentářem. Písek: Matice lesnická, 1996. s. 7

¹²¹ § 1 císařského patentu č. 250 z roku 1852, kterým byl vydán zákon lesní. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=19&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>.

„Z částí lesa čerstvě vysekaných má se ve hvozdech říšských a lesech obecních (§.1 a) a b) nejdéle v pěti letech opět les udělati.

V starších plaňavách (prázdných místech) budiž ročně tolikátá část udělána lesem, kolik let v sobě obsahuje zavedený čas obmýtný.

Co se týče lesů soukromých (§.1.c), mohou se pod výmínkami v §.20. ustanovenými, v příčině řízení, když se k tomu nepřivolí, aby se nechaly lesy takové zajíti, podle okolností i delší lhůty dopříti.

Pakli by někdo předpisu tohoto nezachoval, budiž rovně tak potrestáno, jakoby byl půdy lesní o své moci k jiným potřebám užil, a dle §.2. budiž donucen, aby z půdy té, jakož byl opominul, opět les udělal.“¹²²

Dále zde byla zmíněna povinnost, jak správně pečovat o les, aby majiteli nebyl zanedbáván. K pokroku dále napomáhaly i praktické zkušenosti, které se předávaly v průběhu let od starších lesních hospodářů těm mladším. Lesní zákon velkou měrou přispěl i k novému nahrazování lesního porostu skrze přirozenou cestu. Zejména to bylo u lesů, kde rostly bukové a listnaté stromy. Taktéž v něm bylo naléháno na okamžitý odvoz dřeva z oblasti lesa, a proto měl stanovené přesné lhůty, které se měly dodržovat. To úzce souvisí s cestami, k jejichž vzniku byla přesně daná pravidla. A tak, aby nedošlo k narušení lesního porostu, byla cesta vytvořena a viditelně označena před tím, než se dříví z lesa začalo vyvážet. Způsob přepravy dřeva byl možný i po vodě. K tomu bylo potřeba povolení od správního úřadu. Takové povolení bylo možné získat úplně pro všechny, ale kdo ho chtěl, musel podat žádost, ve které uvedl čas plavení, odkud a kam se dřevo bude plavit, počet přepravovaného dřeva a k čemu bude dřevo sloužit.¹²³

Ve své třetí Částce zákon upravuje lesní požáry a škody, které způsoboval hmyz. Pokud byl v lesích rozdělaván oheň, musel být dotyčný co možná nejvíce opatrný. Každá osoba, která by našla oheň, u kterého by bylo zřejmé, že není pod ničím dohledem, měla za povinnost jeho uhašení. Když by se jednalo o rozsáhlejší požár, pak to musela ohlásit buď přímo majiteli lesa, nebo v nejbližším místě, kde byli lidé. Do pomocných prací se poté museli zapojit všichni, kteří k tomu byli vyzváni. Dirigováním prací k uhašení vzniklého požáru byl pověřen příslušný lesní zřízenec, který mohl být zastoupený pouze vrchním zástupcem dané obecní části. Po dokončení prací a uhašení vzniklého požáru nastal dohled nad

¹²² § 3 císařského patentu č. 250 z roku 1852, kterým byl vydán zákon lesní. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=19&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>.

¹²³ CEMPÍREK, Martin. Vývoj právní úpravy lesů. Ostrava: Key Publishing, 2013. Monografie (Key Publishing). ISBN 978-80-87475-31-7. s. 36-41

spáleníštěm, který trval maximálně dva dny. Jeho účelem bylo předejít možnému znovuvznícení. Mohlo dojít i k poškození okolí, proto pokud vznikla škoda na sousední části pozemku, musel část uhradit majitel lesa, kde probíhal požár. Vzniklou škodu a její následky poté prověřoval správní úřad, a když došel k závěru, že je škoda vyšší, než aby viníkovi bylo možné udělit pokutu, hrozilo mu vězení.¹²⁴

Majitel lesa měl také ve své povinnosti nahlásit škodlivý hmyz, vyskytující se na jeho území, místnímu politickému úřadu. Především tomu tak bylo proto, aby se hmyz podařilo včas vyhubit a nedocházelo k případným škodám. Po nahlášení výskytu hmyzu došlo k průzkumu lesa, z kterého bylo vydáno doporučení, jak se ho zbavit. Majitel se musel těmito kroky řídit a výdaje zaplatit ze své kapsy.¹²⁵

Částkou čtvrtou byla upravena služba, která měla na starosti dohled nad ochranou lesa. Tu vykonávali lesní zřizenci, kteří měli stanovené obvody pro výkon pravomoci. Tito lesní strážci měli povolení k držení zbraně, aby se měli jak bránit před případným napadením. Všichni měli za povinnost nosit zákonem stanovené oblečení, nebo alespoň pásku na ruce.¹²⁶ Každý člověk musel lesního strážce poslouchat, kdyby tomu tak nebylo, měl tento zřízenec oprávnění tyto jedince potrestat. Zajímavostí také bylo, že pokud byl někdo spatřen při provádění nezákonné činnosti a lesní strážce znal jeho identitu, pak bylo možné obstatit jeho majetek a tím mu uložit trest pro nahrazení vzniklé škody.¹²⁷

Částka pátá potom náležela přestupkům. Lesní škodu tento zákon nazýval slovem pych. Jestliže mělo být hovořeno o pychu, pak ke škodě muselo dojít jen v cizím lese. Ke spáchání lesního pychu nemohlo dojít ani v situaci, kdy by k tomu dal souhlas vlastník lesa, nebo jeho přímý zástupce. Nebylo například dovolené vytvářet nové cesty nebo jezdit po částech lesa, kde to bylo výslovně zakázáno. Dalšího protiprávního jednání se osoba v lese mohla dopustit, pokud sbírala suché dřevo, i když k tomu nedostala od majitele lesa povolení. Trestem za jednání neslučitelná s tímto zákonem bylo pro ojedinělé případy zanechání ukradeného dřeva na místě, nebo zabavení vybavení. Když by se osoba takového

¹²⁴ CEMPÍREK, Martin. Vývoj právní úpravy lesů. Ostrava: Key Publishing, 2013. Monografie (Key Publishing). ISBN 978-80-87475-31-7. s. 51-52

¹²⁵ CEMPÍREK, Martin. Vývoj právní úpravy lesů. Ostrava: Key Publishing, 2013. Monografie (Key Publishing). ISBN 978-80-87475-31-7. s. 52

¹²⁶ Viz § 54 císařského patentu č. 250 z roku 1852, kterým byl vydán zákon lesní. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=19&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>.

¹²⁷ CEMPÍREK, Martin. Vývoj právní úpravy lesů. Ostrava: Key Publishing, 2013. Monografie (Key Publishing). ISBN 978-80-87475-31-7. s. 52-54

činu dopustila více než jednou, pak už docházelo k přísnějším trestům. Tím mohlo být uvěznění na jeden až tři dny.¹²⁸

Předposlední Částka, tedy ta šestá, upravovala náhradu lesní škody. Ten, kdo by se dopustil trestného činu v lese, pak musel majiteli lesa nahradit jeho újmu v plné výši. Úředníci se poté měli řídit přílohou D, která určila velikost škod a vzniklou finanční ztrátu. Zodpovědnost za nahlášení škody měl k tomu kompetentní lesní zřízenec, ale pokud tak za něj učinil někdo jiný, pak přišel na řadu politický úřad. Ten určil odborníka, který dostal za úkol určit rozsah škod. Pokud by nastala situace, při níž by vznikla pochybnost o odhadu vzniklé škody, měl úřad přistoupit k povolání nezáujatých znalců na danou problematiku. Práci politického úřadu potom bylo vypracovat tarify pro náhradu vzniklé škody lesa a to podle již zmíněné přílohy D.¹²⁹

Poslední Částka obsahovala pouze jediný paragraf, který upravoval odvolání k vyšší instanci. V tomto paragrafu byl popsán přesný postup, když by se někdo rozhodl odvolávat proti rozhodnutí, které vydal politický úřad v řízení o náhradu vzniklé škody v lese. Odvolání mohlo být podáno i v případě, kdy se osoba domnívala, že by za spáchaný přestupek neměla obdržet pokutu.¹³⁰

Tento lesní zákon je velmi významný právě z toho důvodu, že na našem území platil až do roku 1960 a pouze docházelo k jeho doplňování o právní předpisy.¹³¹

3.3. Vybrané zákony této doby

Vyvázání poddaných z jejich závazků učinila pro vrchnost jisté komplikace. Majitelé lesů se začali snažit likvidovat různé lesní služebnosti a chtěli uzákonit, že tak mohou činit beztrestně. Mezi takové služebnosti patřila těžba, hrabání steliva, sběr dřeva a jeho dodávání a sečení trávy v lese. Dále také chtěli odstranit pastvy pro dobytek. Česká lesnická jednota proto svolala valné shromáždění na 5. září 1849, které se uskutečnilo v Ohradě u Hluboké. Na svém jednání v Opavě se tímto problémem zabývala i lesnická sekce moravsko-slezské

¹²⁸ CEMPÍREK, Martin. Vývoj právní úpravy lesů. Ostrava: Key Publishing, 2013. Monografie (Key Publishing). ISBN 978-80-87475-31-7. s. 52-55

¹²⁹ CEMPÍREK, Martin. Vývoj právní úpravy lesů. Ostrava: Key Publishing, 2013. Monografie (Key Publishing). ISBN 978-80-87475-31-7. s. 55-56

¹³⁰ CEMPÍREK, Martin. Vývoj právní úpravy lesů. Ostrava: Key Publishing, 2013. Monografie (Key Publishing). ISBN 978-80-87475-31-7. s. 56

¹³¹ STANĚK, Jiří. Lesní zákon v teorii a praxi: úplné znění zákona s komentářem. Písek: Matice lesnická, 1996. s. 8

hospodářské společnosti a to konkrétně 9. října 1850. K vyhlášení vyvázání služebností došlo až později, konkrétně roku 1853.¹³²

Až tedy dne 5. července 1853 vznikl císařský patent č. 130 z roku 1853, ř.z., o vyvázání a výkupu služebností. Je až s podivem, že i v 19. století je ještě znám institut lesních služebností, ale i ty začaly být postupem času společností vnímány jako zaostalé a pro majitele lesa naprosto nevhodné. Bylo to tak hlavně z důvodu velkých ztrát na majetku, které byly pro majitele zatěžující. Tento patent udával nový směr v lesnictví, protože z lesní služebnosti mohl být les vyvázán a mohla ho začít vlastnit osoba, která byla příslušná k vykonávání lesních služebností.¹³³

Další z řad zajímavých zákonů byl zákon č. 117/1984 ř.z., o opatření k neškodnému svádění horských vod (hrazení bystřin), k jehož vytvoření došlo jako odezva na devastující povodně, ke kterým došlo v roce 1872 v Čechách a poté i roku 1882 v Alpách. S jeho přijetím vznikla specializovaná služba, která měla na starosti hrazení bystřin po celých Čechách. Ministerstvo orby pro tyto účely zřídilo úplně nové lesotechnické oddělení. Protože tento zákon platil pouze pro Čechy, tak se přistoupilo v roce 1897 i k jeho vydání pro Moravu a to s přijetím zemského zákona moravského o zalesňování v povodí Horní Bečvy.¹³⁴

¹³² NOŽIČKA, Josef. 1957. Přehled vývoje našich lesů. Praha: Státní zemědělské nakladatelství. Lesnická knihovna. Velká řada. s. 367-368

¹³³ VAŠÍČEK, Jaromír a Jiří OLIVA. Lesnická politika. V Praze: Česká zemědělská univerzita, 2017. ISBN 978-80-213-2741-2. s. 100-101

¹³⁴ SIMANOV, Vladimír. České lesy v datech a číslech. Praha: Národní zemědělské muzeum, s.p.o., 2016. ISBN 978-80-86874-75-3. s. 61

4. Lesní zákonodárství v letech 1918 – 1989

4.1. Vznik samostatného Československa a vytváření ochrany lesa

Dne 28. října 1918 došlo k zasedání Národního výboru a s účastí Vavro Šrobára za Slovensko, byl schválen podle návrhu Aloise Rašína zákon o zřízení samostatného československého státu, tedy zákon č. 11/1918 Sb. z. a n.. Za představitele československého národa se označil Národní výbor, který se k tomu stal i vykonavatelem státní svrchovanosti a působil též jako nejvyšší správní orgán v zemi. Jelikož nikdo nepředpokládal, že by habsburská monarchie přestala fungovat tak rychle, musel převzít moc a kontrolu Národní výbor, který pro vytvoření nového státního celku použil právní řád, který do té doby platil pro Rakousko-Uhersko. Národní výbor poté večer 28. října 1918 přistoupil k oficiálnímu oznámení samostatného československého státu a společně s tím vyzýval, aby lidé byli klidní.¹³⁵

Společně s vyhlášením samostatného československého státu a převzetím právního řádu určeného pro Rakousko-Uhersko, zůstal platný i lesní zákon z roku 1852. Tento zákon byl ovšem už velmi zastaralý a bylo nutné přistoupit k jeho renovaci, protože v době první Československé republiky nebyly právní předpisy sjednocené. To vedlo i k narušování lesního hospodářství, které se poté nemohlo dále rozvíjet správným směrem. Pro vytvoření nového lesního zákona byla Ministerstvem zemědělství vytvořena odborná komise, která měla nejprve za cíl shromáždit všechny dosavadní lesnické předpisy a poté měla postupně směřovat k vystavění základních kamenů pro vznik nového lesního zákona. Než k tomu mohlo dojít, musel být prozatímně přijatý rakouský zákon doplňován o jednotlivé právní předpisy.¹³⁶

4.1.1 Doplňující právní předpisy

Jedním z prvních doplňujících předpisů byl zákon č. 82/1918 Sb., o prozatímní ochraně lesů. S ním se zavedla povinnost Lesních hospodářských plánů (dále jen „LHP“), které byly platné pro každého, kdo vlastnil les s rozlohou větší, než 50 hektarů. Nebylo to náhodou, protože s tímto nařízením byla pokryta 85% rozlohy všech lesních pozemků. Majitelé, kteří vlastnili zbývající část, tedy

¹³⁵ MALÝ, Karel. Dějiny českého a československého práva do roku 1945. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-39-4. s. 319-321

¹³⁶ CEMPÍREK, Martin. Vývoj právní úpravy lesů. Ostrava: Key Publishing, 2013. Monografie (Key Publishing). ISBN 978-80-87475-31-7. s. 56-58

15% z lesů, které nepřesahovaly rozlohu 50 hektarů, museli ohlásit kompetentnímu úřadu v této věci, minimálně měsíc dopředu záměr provádět těžbu. S tímto zákonem dále přišel zákaz obnovovat těžbu ve vysokokmenném lese, kde by byly stromy mladší, než šedesát let. Vlastníci lesů sváděli svou pozornost na zvýšení těžby v lese, protože v poválečném období byl o dřevo zájem. I proto tento zákon stanovoval mýtné zásoby a zaměstnanci byli společně s vlastníkem odpovědní za zajištění správného chodu lesa.¹³⁷

Později došlo k jeho nahrazení zákonem č. 37/1928 Sb., o zatímní ochraně lesů. Došlo v něm k úpravě LHP, které byly nově povinné pro všechny právnické osoby. Pro fyzické osoby, které vlastnily lesy s rozlohou vyšší, než 50 hektarů, byl ke schválení LHP určen přesný postup.¹³⁸

Další právní předpisy, vztahující se k nakládání se dřevem, vycházely v letech 1939-1945, tedy v období probíhající války. Také v nich byla upravena těžba, tu upravovalo nařízení č. 224/1941 Sb., o těžbě dřeva. Další z řad mnoha nařízení bylo o málo výnosných pozemcích, kde nebyl les a bylo tak možné z nich generovat zisk alespoň touto cestou, což upravovalo nařízení č. 325/1942 Sb., o zalesňování pozemků, které nejsou plně výnosné. I po skončení druhé světové války roku 1945 stále zůstával lesní zákon, převzatý z Rakousko-Uherska, hlavním právním předpisem pro Čechy a Moravu spojeným s oblastí hospodaření v lesích. K tomu poté byla vydávána doplnění zákony, které měly ochraňovat lesy a z nich můžeme zmínit například zákon č. 86/1949 Sb., o přísežných hajných k ochraně lesů, polního majetku, myslivosti, rybářství, vod a vodních děl.¹³⁹

Postupným vývojem situace po roce 1945 docházelo k vydávání úvodních právních předpisů zaměřených hlavně na přechod lesů do vlastnictví státu. Aby mohl stát vlastnit lesy, došlo k vydání zákona č. 279/1949 Sb., o finančním hospodaření. Tím došlo ke zrušení tzv. obecního kmenového jmění a majetek, který dříve býval obecní, což se v našem případě týká i lesů, přešel konečně do rukou státu a vznikl majetek národní. Do státní správy byly lesy včleněny díky přijetí vládního nařízení č. 90/1950 Sb., o správě národního majetku národními výbory, a č. 124/1951 Sb., o organizaci státních lesů a národních podniků pro těžbu dříví. Rakouský lesní zákon č. 250/1852 ř.z., který byl postupem let pouze

¹³⁷ SIMANOV, Vladimír. České lesy v datech a číslech. Praha: Národní zemědělské muzeum, s.p.o., 2016. ISBN 978-80-86874-75-3. s. 63

¹³⁸ SIMANOV, Vladimír. České lesy v datech a číslech. Praha: Národní zemědělské muzeum, s.p.o., 2016. ISBN 978-80-86874-75-3. s. 63

¹³⁹ STANĚK, Jirí. Lesní zákon v teorii a praxi: úplné znění zákona s komentářem. Písek: Matice lesnická, 1996. s. 8

doplňován, byl platným zákonem na našem území až do přijetí nového lesního zákona roku 1960.¹⁴⁰

4.2. První pokus o vytvoření nového zákona

Že zákon z roku 1852 není vyhovující pro postupný rozvoj společnosti, muselo být všem jasné stejně tak, jako i okolnost, že nemůže lesní hospodářství fungovat na základech zastaralého právního systému. Proto bylo nutné přistoupit k vytvoření nového.

Plán k jeho zrodu byl již v roce 1935. V tomto roce začala odborná komise pracovat na vytvoření nového lesního zákona. Při jeho tvorbě usoudila zmíněná komise, že lesní správa by měla začít pracovat lépe, a proto chtěli komisaři přistoupit ke změně jejího nastavení. Stát chtěl mít lesy ve své péči a dohlížet na jejich správné obhospodařování, proto pro něj byl dozor naprosto zásadní. K tomu účelu byl přijat nový koncept pro fungování správy lesů a lesního dozoru. Lesní dozor měla v úřadech vykonávat pouze osoba z řad lesních odborníků s odbornou způsobilostí. Výběrových řízení, která byla vypisována pro získání vyšší pozice ve státní správě, se mohli účastnit jen lesní odborníci s alespoň desetiletou praxí, tím se mělo zabránit dosazování do funkcí méně schopných jedinců. Lesní dozor by poté ve spolupráci s Ministerstvem zemědělství kooperoval i s dalšími odbory. V rámci Ministerstva zemědělství mělo dojít k vzájemnému napomáhání veškerých jeho oddělení. Tohle byl jen lehký výčet návrhů, které měly napomoci zlepšení lesní správy a vytvoření odbornějšího zacházení s lesním hospodářstvím.¹⁴¹

Odborná komise se dále ve svých návrzích domnívala, že by nebylo od věci, aby lesní odborníci vykovali práci i na dalších ministerstvech. Samozřejmě jen na takových, které by měly co dočinění s jejich původní lesní kvalifikací, protože lesní odborníci byli potřební na více místech, než jen v oboru lesní správy. Bohužel politická situace toto snažení v roce 1938 překazila. Proto poté vznikaly jen doplňující změny, které měly pomoci k rozvoji zastaralého lesního zákona, ale k uzákonění těchto vytvořených návrhů nikdy nedošlo.¹⁴²

¹⁴⁰ STANĚK, Jiří. Lesní zákon v teorii a praxi: úplné znění zákona s komentářem. Písek: Matice lesnická, 1996. s. 8

¹⁴¹ CEMPÍREK, Martin. Vývoj právní úpravy lesů. Ostrava: Key Publishing, 2013. Monografie (Key Publishing). ISBN 978-80-87475-31-7. s. 65-67

¹⁴² CEMPÍREK, Martin. Vývoj právní úpravy lesů. Ostrava: Key Publishing, 2013. Monografie (Key Publishing). ISBN 978-80-87475-31-7. s. 67-68

4.2.1. Lesní zákony v době Protektorátu

Mnichovská dohoda zapříčinila některé změny, se kterými bylo spojené odtržení území Sudet, které si nově přivlastnila Německá říše. Odloučení části území okolo hranic vedlo k roztrhání hranice lesů, s kterou bylo přerušeno i její dosavadní uspořádání. V obsazeném pohraničí měly na starost správu státních lesů Říšské lesní úřady. Připadla jim i starost o majetky okolních obcí a i soukromí majitelé lesů museli hospodařit pod jejich dozorem. Na území Čech a Moravy se organizace prozatím nezměnila. K tomu došlo až v průběhu času, kdy převzala strukturu podle německého uspořádání.¹⁴³

Mezi lety 1939 až 1945 došlo jen k vydávání vládních nařízení, které vydávaly protektorátní instituce. Docházelo jen k drobným úpravám a zrušeno bylo pouze malé množství předpisů, většina právních norem zůstala účinná. Jak bylo zmíněno, organizace zůstala stejná, jen byl nově založen Pozemkový úřad pro Čechy a Moravu. Ten byl také příslušný ke spravování lesů a statků patřícím státu. I tento úřad nakonec začalo spravovat Německo.¹⁴⁴

Vládní nařízení č. 35/1944 Sb., o zařízení lesů, ukazovalo novou úpravu lesního hospodářství a zrcadlila se v něm doba války, kdy se shánělo dřevo pro válečné účely. Každý úsek lesního hospodářství měl speciálně vytvořený program, který byl připravený pro desetiletý časový úsek. Nedocházelo sice ke kontrolám, ale každý lesní podnik musel vést přesný soupis dodavatelů, kterým dřevo dodával. Díky vzniku a fungování tohoto vládního nařízení byl zrušen zákon č. 37/1928 Sb., o zatimní ochraně lesů.¹⁴⁵

4.3. Nový lesní zákon z roku 1960

Po mnoha letech, kdy docházelo ke snaze vytvořit zákon, který by sjednotil právní úpravu lesů a lesního hospodářství, přišel konečně moderní a vyhovující lesní zákon. Tam, kde se dnes nachází Česká republika, platil lesní zákon č. 250/1852 ř.z., až do jeho nahrazení roku 1960. Jako značně nevyhovující se pro společnost jevil již dříve, ale až koncem zmíněného roku došlo k jeho nahrazení zákonem č. 166/1960 Sb., o lesích a lesním hospodářství (lesní zákon). Jeho účinnost byla od 1. ledna 1961. Nový lesní zákon vytvořil souhrnnou úpravu

¹⁴³ SIMANOV, Vladimír. České lesy v datech a číslech. Praha: Národní zemědělské muzeum, s.p.o., 2016. ISBN 978-80-86874-75-3. s. 64-65

¹⁴⁴ CEMPÍREK, Martin. Vývoj právní úpravy lesů. Ostrava: Key Publishing, 2013. Monografie (Key Publishing). ISBN 978-80-87475-31-7. s. 68

¹⁴⁵ CEMPÍREK, Martin. Vývoj právní úpravy lesů. Ostrava: Key Publishing, 2013. Monografie (Key Publishing). ISBN 978-80-87475-31-7. s. 68-69

v oblasti hospodaření s lesy, stal se vyhovujícím článkem po stránce ekonomické a společensky přijatelným. Byl i jednotlivým prvkem pro lesní právo Československé socialistické republiky (dále jen „ČSSR“).¹⁴⁶

Protože zákon pro lesy nebyl pro celé ČSSR stejný a existoval v něm dualismus, jiný byl na území České republiky (rakouský lesní zákon) i Slovenské republiky (uherský lesní zákon), tak schválením tohoto lesního zákona došlo ke sjednocení legislativy lesů pro celou ČSSR.¹⁴⁷

V jaké době byl vydán, nám ukazuje již jeho úvodní ustanovení, kde se píše, že: „*Lesy jsou jedním z největších bohatství naší vlasti a slouží všestranně socialistické společnosti. Jsou hlavním a trvalým zdrojem dřeva, vyrovnávají a zlepšují podnebí a vodní poměry, jsou zdrojem zdraví a osvěžení a uchovávají přírodní krásy. Pro tento význam lesů je třeba toto bohatství chránit jako lesní fond, soustavně a plánovitě pečovat o zachování a zvelebování lesů a o hospodaření v nich podle zásad pokrokové biologie, techniky a ekonomiky a tím přispívat k rozvoji národního hospodářství a k zvyšování hmotné a kulturní úrovně pracujících.*“¹⁴⁸

Záměr pro jeho vydání byl především přeorientování na větší produkování dřeva. Obsahoval několik důležitých a inovativních zásad, z nichž můžeme hovořit třeba o těch, že lesy byly nově rozdělené na jednotky, aby došlo k jeho lepšímu využití. Zásadní částí zákona bylo vymezení pojmu, který se nazýval lesní fond. Také byly všechny lesy nově pod dohledem odborné správy. Byl do velké míry ovlivněn politickým vývojem v zemi, který byl zaměřený na společné vlastnictví a ekonomika byla řízena podle předem stanovených plánů vytvořených pro hospodářství. Proto s ním došlo k omezení samostatně vlastnit a spravovat svoje lesy. Soukromý majitel lesa se musel řídit podle organizovaného řízení státu a spadal pod kontrolu orgánů státní správy. Princip organizovaného řízení sice neprospíval tehdejší ekonomice, ale lesní hospodářství bylo pravým opakem, protože lesy byly významné pro společnost a měly udržitelnou hodnotu.¹⁴⁹

Rozdělen byl do devíti částí, kde bylo postupně obsaženo:

ČÁST PRVÁ – Lesní fond (§ 2 - § 10)

¹⁴⁶ STANĚK, Jirí. Lesní zákon v teorii a praxi: úplné znění zákona s komentářem. Písek: Matice lesnická, 1996. s. 8

¹⁴⁷ SIMANOV, Vladimír. České lesy v datech a číslech. Praha: Národní zemědělské muzeum, s.p.o., 2016. ISBN 978-80-86874-75-3. s. 68

¹⁴⁸ § 1 zákona č. 166/1966 Sb., zákon o lesích a lesním hospodářství (lesní zákon). Dostupné z <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1960-166>.

¹⁴⁹ CEMPÍREK, Martin. Vývoj právní úpravy lesů. Ostrava: Key Publishing, 2013. Monografie (Key Publishing). ISBN 978-80-87475-31-7. s. 72-73

ČÁST DRUHÁ – Užívání lesního fondu, práva a povinnosti vlastníka (uživatele) lesa (§ 11 - § 16)

ČÁST TŘETÍ – Péče o lesy, organizace lesního hospodářství, odborná správa lesů (§ 17 - § 22)

ČÁST ČTVRTÁ – Hospodářská úprava lesů (§ 23 - § 27)

ČÁST PÁTÁ – Členění, tvorba a pěstění lesů (§ 28 - § 42)

ČÁST ŠESTÁ – Ochrana lesů (§ 43 - § 48)

ČÁST SEDMÁ – Těžba a doprava dříví (§ 49 - § 51)

ČÁST OSMÁ – Pracovníci v lesnictví (§ 52 - § 54)

ČÁST DEVÁTÁ – Ustanovení závěrečná (§ 55 - § 58)¹⁵⁰

Nicméně nejvýznamnější část zákona tvořil lesní fond, ve kterém se psalo, že:

(1) Součástí lesního fondu jsou:

a) pozemky, jejichž hospodářské využití podle zásad řádného lesního hospodářství vytváří hlavní a trvalý zdroj dřeva nebo slouží jiným úkolům, které má lesní hospodářství plnit, a to včetně porostů na nich,

b) pozemky porostlé kosodřevinou,

c) pozemky nezalesněné, které slouží lesnímu hospodářství (např. lesní cesty, plochy lesních skladů).

(2) Za součást lesního fondu mohou být prohlášeny pozemky,

a) které lze nejhospodárněji využít zalesněním,

b) které zalesněním mají chránit půdu, stavby a jiná technická zařízení na ní před účinky vody, větru, lavin a sesouvání, působit na vyrovnávání klimatických poměrů, zajišťovat pramenné oblasti a léčivá zřídla, vytvářet vhodné zdravotní podmínky zvláště kolem velkých sídlišť, přispívat k estetickému rámcí krajiny nebo uchovávat krajinný ráz, vzácnou květenu nebo zvířenu,

c) které slouží převážně lesnímu hospodářství,

d) vyžaduje-li to jiný obecný zájem.

(3) Za součást lesního fondu mohou být též prohlášeny stavby a technická zařízení na pozemcích sloužící provozu lesního hospodářství.¹⁵¹

Lesní fond byl v zásadě nejdůležitější právě pro v něm rozdělené pozemky, z kterých byl vytvořen. Dále v něm bylo zmíněno, že jeho součástí

¹⁵⁰ Zákon č. 166/1966 Sb., zákon o lesích a lesním hospodářství (lesní zákon). Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1960-166>.

¹⁵¹ § 2 zákona č. 166/1966 Sb., zákon o lesích a lesním hospodářství (lesní zákon). Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1960-166>.

můžou být i stavby a technické zařízení, ale jen v případě, kdyby se nacházely na místě, které mělo sloužit pro les. Bylo ho možné i rozšiřovat, což bylo ve správě místních a městských výborů, které se ještě ve spolupráci s okresním národním výborem, staraly o jeho přehlednost. Byl také chráněn před poškozením při provozu průmyslových podniků i geologickém a hydrologickém průzkumu.¹⁵²

Jako tomu již v minulosti bylo, i tento lesní zákon z roku 1960 začal postupně nacházet spoustu chyb, stával se zastaralým a přestával být pro rozvíjející se společnost vhodný. Proto, jak už tomu bývá u všeho, co je staré a nedokonalé, došlo k jeho nahrazení.

4.4. Nová právní úprava platná do roku 1989

Lesní zákon z roku 1960 byl nahrazen společnou právní úpravou, kterou tvořil zákon č. 61/1977 Sb., o lesích, který byl zákonem s federální působností, a zákon č. 96/1977 Sb., o hospodaření v lesích, a státní správě lesního hospodářství, což byl zákon České národní rady, který byl platný jen pro území České socialistické republiky. Účinnost těchto zákonů byla od 1. ledna 1978. K provádění těchto zákonů vycházely další vyhlášky jako č. 97/1977 Sb., o odborné správě lesů a příspěvcích za ni (novelizovaná vyhláškou č. 121/1992 Sb.), č. 98/1977 Sb., o lesní strážci, č. 99/1977 Sb., o postupu při ochraně lesního půdního fondu, č. 12/1978 Sb., o ochraně lesního půdního fondu při územně plánovací činnosti, č. 13/1978 Sb., o kategorizaci lesů, způsobech hospodaření a lesním hospodářském plánování.¹⁵³

4.4.1 Zákon č. 61/1977 Sb., o lesích

V duchu tohoto zákona mělo dojít k dokončení zestátnění lesů. Obsahoval soubor právních norem, které zajišťovaly lesní výrobu ve vztahu užívání lesních pozemků. Společně s tím byl do zákona vnesen bezplatný přechod vlastnického práva lesních porostů, které byly na lesním pozemku a používaly je státní organizace lesního hospodářství, na stát. Vznikl v něm nový pojem lesní půdní fond, na jehož ochranu byl kladen větší důraz a byla pro něj zpřísněna pravidla. V neposlední řadě definoval kategorizaci lesů.¹⁵⁴

¹⁵² CEMPÍREK, Martin. Vývoj právní úpravy lesů. Ostrava: Key Publishing, 2013. Monografie (Key Publishing). ISBN 978-80-87475-31-7. s. 73-74

¹⁵³ STANĚK, Jiří. Lesní zákon v teorii a praxi: úplné znění zákona s komentářem. Písek: Matice lesnická, 1996. s. 9

¹⁵⁴ STANĚK, Jiří. Lesní zákon v teorii a praxi: úplné znění zákona s komentářem. Písek: Matice lesnická, 1996. s. 9

V úvodním ustanovení je uvedeno, že:

„Lesy jsou jedním z největších bohatství naší vlasti, jsou jednou ze základních složek životního prostředí a poskytují trvalý zdroj dřeva pro národní hospodářství. Lesy ovlivňují a zlepšují podnebí, vodní a půdní poměry, vytvářejí přirozené prostředí pro mnohé druhy rostlin a živočichů i jejich společenstev, uchovávají přírodní krásy a jsou též zdrojem zdraví a osvěžení obyvatelstva. Pro všechny tyto funkce lesů (dále jen "funkce lesů") je nezbytné chránit lesní fond, který tvoří pozemky náležející do lesního půdního fondu a lesní dřeviny na nich; zároveň je třeba soustavně a plánovitě pečovat o zvelebování lesů, hospodařit v nich podle zásad pokrokové biologie, techniky a socialistické ekonomiky.“¹⁵⁵

V zákoně bylo také uvedeno předcházení škodám a náhrady za ně. Nikdo neměl úmyslně poškozovat lesní fond. Když došlo ke způsobení škody, pak byla po ničiteli jako první náhrada požadována úprava a měl uvést poškozené místo do takového stavu, v jakém byl předtím. Vlastník mohl za vzniklé škody žádat finanční náhradu. Zákonem bylo dále povoleno vstupovat do lesa přes cizí pozemek a občané, kteří využívali lesy, museli povinně hospodařit na lesním pozemku, aby došlo ke zvýšení úrody a produkování dřeva.¹⁵⁶

Lesy byly také rozděleny do kategorií a to tak, že:

„1) Z hlediska převažujících funkcí lesů se lesy člení na lesy hospodářské, lesy ochranné a lesy zvláštního určení.

(2) Lesy hospodářské jsou lesy, jejichž hlavním posláním je produkce jakostní dřevní hmoty při současném zajišťování ostatních funkcí lesů.

(3) Lesy ochranné jsou lesy, jejichž funkční zaměření vyplývá z daných přírodních podmínek. V těchto lesích se musí hospodařit tak, aby se především zlepšovala jejich ochranná funkce.

(4) Lesy zvláštního určení jsou lesy se zvláštním posláním, které vyplývá ze specifických důležitých společenských potřeb, jimiž se řídí i způsob hospodaření.

(5) Ústřední orgán státní správy lesního hospodářství republiky upraví obecně závazným právním předpisem podrobnější specifikaci jednotlivých kategorií lesů.“¹⁵⁷

¹⁵⁵ § 1 zákona č. 61/1977 Sb., zákon o lesích. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1977-61>.

¹⁵⁶ CEMPÍREK, Martin. Vývoj právní úpravy lesů. Ostrava: Key Publishing, 2013. Monografie (Key Publishing). ISBN 978-80-87475-31-7. s. 79-82

¹⁵⁷ § 23 zákona č. 61/1977 Sb., zákon o lesích. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1977-61>.

Došlo i na stanovení pokut pro toho, kdo by se rozhodl, že lesní zákon nebude respektovat. V sedmé části tohoto zákona je proto uvedeno, že:

„(1) Orgány státní správy lesního hospodářství ukládají pokuty až do výše 500 000 Kčs organizacím, které

a) bez rozhodnutí o vynětí lesních pozemků z lesního půdního fondu nebo bez rozhodnutí o omezení v jejich využívání lesní pozemky z tohoto fondu odnímají nebo omezují jejich využívání,

b) neoprávněně užívají lesní půdní fond, užívají ho k jiným účelům nebo znemožňují jeho řádné využití,

c) svým zaviněním způsobí poškození lesních pozemků, lesních porostů, staveb, cest, strojů a zařízení sloužících lesnímu hospodářství nebo jinak ztíží provoz lesního hospodářství, např. neoprávněným zrušením přístupových cest k lesům,

d) neplní jiné povinnosti stanovené tímto zákonem nebo neplní opatření uložená rozhodnutím orgánu státní správy lesního hospodářství, vydaným podle tohoto zákona.

(2) Poruší-li organizace v době jednoho roku od nabytí právní moci rozhodnutí o uložení pokuty jakoukoli povinnost, za niž se ukládá pokuta podle tohoto zákona, uloží se další pokuta až do výše dvojnásobku pokuty, která by byla jinak uložena.

(3) Pokutu za porušení povinností podle § 8 písm. d) nelze uložit, byla-li již uložena pokuta podle zvláštních předpisů.

(4) Orgány státní správy lesního hospodářství ukládají pokuty i pracovníkům organizací, kteří porušení povinností organizací zavinili, pokud nejde o trestný čin nebo přečin. Výše pokuty může činit u pracovníka organizace nejvýše trojnásobek jeho průměrného měsíčního výdělku.

(5) Řízení o uložení pokuty lze zahájit jen do jednoho roku ode dne, kdy se orgán státní správy lesního hospodářství dověděl o porušení povinností uvedených v odstavci 1, nejpozději však do tří let, a jde-li o porušení povinností uživateli lesních pozemků nejpozději do pěti let ode dne, kdy k porušení těchto povinností došlo.

(6) Uložením pokuty organizaci zůstává nedotčena trestní odpovědnost jejích pracovníků i odpovědnost organizace, popřípadě pracovníků organizace podle předpisů o náhradě škody. Byla-li uložena pokuta podle odstavce 4 pracovníku organizace, nelze mu již uložit pokutu podle jiných předpisů.

(7) Pokuta je splatná do 15 dnů ode dne nabytí právní moci rozhodnutí.¹⁵⁸

4.4.2 Zákon č. 96/1977 Sb., o hospodaření v lesích a státní správě lesního hospodářství

Platil společně s již zmíněným zákonem o lesích. Byla v něm stanovena právní úprava, jak by měly být ochráněny lesy a společně s tím i vstup lidí do prostorů lesů. Zachycoval uspořádání a působnost orgánů státní správy pro lesní hospodářství. Ochrana lesa měla svou vlastní úpravu v právních předpisech, ale zákon o hospodaření v lesích a státní správě lesního hospodářství nabízel svoji vlastní právní úpravu. Mělo dojít k zabránění špatných hospodářských postupů a předejití možných škod. V neposlední řadě mělo být zabráněno, hlavně lidem a zvěři, poškozování lesního hospodářství. Ochraňování lesa bylo hlavní prací jeho uživatele, ale nikdo mu v tom nesměl zabránit. Dopomáhat mu svým chováním měli i lidé, orgány státní správy a organizace.¹⁵⁹

Planost těchto zákonů zůstala až do roku 1989, který znamenal významné změny ve společnosti, ekonomice i politické situaci. Došlo k postupnému obnovování vlastnických a užívacích práv k nemovitostem. Což se dotýkalo i lesů a začalo se pracovat na přípravě nové právní úpravy pro lesní hospodářství.¹⁶⁰

¹⁵⁸ § 26 zákona č. 61/1977 Sb., zákon o lesích. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1977-61>.

¹⁵⁹ CEMPÍREK, Martin. Vývoj právní úpravy lesů. Ostrava: Key Publishing, 2013. Monografie (Key Publishing). ISBN 978-80-87475-31-7. s. 83-84

¹⁶⁰ STANĚK, Jiří. Lesní zákon v teorii a praxi: úplné znění zákona s komentářem. Písek: Matice lesnická, 1996. s. 9

Závěr

Vývoj lesního porostu procházel od počátku dějin velmi těžkým procesem ochrany. V nejstarších dobách se lidé učili, jak jim mají lesy pomáhat v jejich běžném životě. Z toho, co jsem se dozvěděl, tak byly nejprve málo využívanou surovinou, ale postupem let se naopak stávaly čím dál tím více nedostatkovým materiálem.

Pro vývoj lesnictví je důležitým časovým obdobím vláda Karla IV., kterému nebyla situace v lesích lhostejná. Do svého připravovaného zákoníku nechal zařadit i ustanovení, která měla lesy hájit. Poprvé se v nich zmiňují sankce za poškozování lesního bohatství, které měly být právě tou hybnou silou k jejich obraně. Z něj poté vychází velmi důležitý lesní řád. Jednou ze záchran lesa byly paradoxně války. Ty husitské daly možnost dřevinám k jejich pozvolné obnově, jelikož došlo k úmrtí spousty lidí a z lesů se přestala stávat pole určená k zemědělství.

Následná doba třicetileté války stav českých zemí značně zdevastovala a bylo nutné se po ní vzchopit. Což se začalo dít až za Karla VI., kvůli němuž se měly začít vyvíjet lesní řády, které byly předurčené k lepšímu hospodaření v lesích. Nicméně ani jemu se nepodařilo vytvořit ucelený právní předpis.

Ta pravá pomoc přišla až v době, kdy vládla Marie Terezie, která díky svým patentům zajistila pro lesy lepší využití. Obklopovala se také odborníky na lesy a jejich názorům věřila. Hlavním faktorem bylo i to, že ke všemu muselo být povolení a nikdo si v lese nesměl dělat, co by chtěl. S lesními řády mělo dojít k lepšímu obhospodařování půdy a zabránění ničení.

Až když jsem došel ke kapitole, kde jsem měl zpracovávat lesní zákon z roku 1852, tak jsem si uvědomil, o jak skvělý právní předpis se jedná. Uvážíme-li, že na jeho právní základ bylo navazováno doplňujícími předpisy více, než jedno celé století, pak musel být něčím přínosný. Samozřejmě se k tomu váže i vývoj politické situace v dobách jeho platnosti, ale i tak si myslím, že zanechal velkou právní pomoc, na které se mohlo v budoucnu stavět.

Společnost se postupem času vyvíjela a s ní se také muselo zdokonalovat zákonodárství. Lesní zákon z roku 1852 byl v udávání směru, kterým se mělo lesní právo vydat, opravdu závažným předělem. Bylo tomu tak hlavně z důvodu rozdělení lesů a povinnosti zalesnění prostoru, který byl zbaven stromů. S ním

dále přišlo několik zásadních povinností pro majitele lesa, kterými mělo být dosaženo lepší péče o lesní půdu.

I když se jednalo o průlomové dílo, tak všechno staré se bohužel jednou nahradí něčím novým. Proto vznikl roku 1960 nový lesní zákon, který s sebou přinesl podle mě významnou novinku a to sjednocení rozdělené právní úpravy v ČSSR.

Posledním bodem mé diplomové práce byla společná právní úprava. V době, ve které vznikla, měla jen jediný cíl, jako tomu bylo u všeho a to dojít ke společnému vlastnictví všech lesů.

Na samém začátku jsem si vůbec nedovedl představit, jak hluboko do historie se dostanu a jaké nástrahy na mě čekají. Je zde velmi rozsáhlý okruh problémů, které se k právnímu vývoji lesnictví vážou. Upřímně jsem nečekal, jak náročné bude projít tímto tématem. Otevřel se mi s ním nový obzor pro vnímání našeho lesního bohatství a s ním spojeným vývojem zákonodárství.

Myslím si však, že jsem cíl své práce splnil, protože dle mého názoru dostatečně provede neznalého čtenáře danou problematikou a nastíní mu právní vývoj, který je do této doby zasazen.

Resumé

This diploma thesis was divided into 4 main chapters. In the introductory chapter, I tried to capture the development of forestry with the gradual settlement of people in the forests. Then I moved on to the creation of the first legal regulation of self-government, in which the first protection of forests was also recorded. A pivotal part was the creation of the first forest orders, which date back to the Hussite period until their improvement after the Thirty Years' War.

The second chapter was to present the reign of Maria Theresa and Joseph II, whose cadastres and patents were a key support for the development of forestry. I also mentioned a significant person who is connected with the reforms in the field of forestry and the creation of important forest orders for Bohemia, Moravia and Silesia. I ended it with the abolition of the essential institute of compensation for labour duties.

The penultimate chapter formed an essential part of my work. I processed information about the origin and development of the most important forest law in our history, which was valid for more than a hundred years.

The last chapter was directed from the period of the establishment of the Czechoslovak Republic until its disintegration. I marked in it the legal regulations that supplemented the Forest Act of 1852. I ended everything with the creation of the first modern amendment to the Forest Act, which was valid until 1989.

Seznam použité literatury

Knižní zdroje:

- ADAMOVIČ, Karolina a Ladislav SOUKUP. Prameny k dějinám práva v českých zemích. 2., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. Dokumenty (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-271-4.
- CEMPÍREK, Martin. Vývoj právní úpravy lesů. Ostrava: Key Publishing, 2013. Monografie (Key Publishing). ISBN 978-80-87475-31-7.
- FRIC, Jan. Velké vzory našeho lesnictví. Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1958. Lesnická knihovna (Státní zemědělské nakladatelství).
- CHADT-ŠEVĚTÍNSKÝ, Jan Evangelista, Václav ANDERLE a Adolf LIEBSCHER. Dějiny lesů a lesnictví (hospodářství lesního a hospodářského lesního zřízení či úpravy lesa - soustav) v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Písek: Jan Evang. Chadt Ševětínský, 1913,
- KAREL IV, MAŠEK, Richard a Marie BLÁHOVÁ, ed. Karel IV., státnické dílo. V Praze: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0771-9.
- MALÝ, Karel. Dějiny českého a československého práva do roku 1945. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-39-4
- NOŽIČKA, Josef. 1957. Přehled vývoje našich lesů. Praha: Státní zemědělské nakladatelství. Lesnická knihovna. Velká řada.
- Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. V Praze: J. Otto, 1891. sv. 4.

- SIMANOV, Vladimír. České lesy v datech a číslech. Praha: Národní zemědělské muzeum, s.p.o., 2016. ISBN 978-80-86874-75-3.
- STANĚK, Jiří. Lesní zákon v teorii a praxi: úplné znění zákona s komentářem. Písek: Matice lesnická, 1996.
- VAŠÍČEK, Jaromír a Jiří OLIVA. Lesnická politika. V Praze: Česká zemědělská univerzita, 2017. ISBN 978-80-213-2741-2.
- ZENKER, Josef. VRBATA, Josef. ČERNÝ, Josef, Václav. *Lesnictví*. s. 58. V Praze: Nákladem Františka Borového, 1888.

Použité právní předpisy:

- Zákon č. 166/1966 Sb., zákon o lesích a lesním hospodářství (lesní zákon). Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1960-166>
- Zákon č. 61/1977 Sb., zákon o lesích. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1977-61>
- Císařský patent 250/1852, zákon lesní. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=19&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>.